

perum recordemur. Ita enim viventes, hæreditatem regni cœlorum consequemur, in Christo Jesu Domino nostro, cui gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

IN SEQUEMTEM HOMILIAM ADMONITIO.

Hanc putat Holstenius Athanasii esse, in eaque se Athanasiani styli notas, scilicet, τὸ δριμύ καὶ τὸ ἀπέριττον, a Photio observatas reperire arbitratur. At nobis, ita variant opiniones, præter nomen nihil hic videtur Athanasianum. Licet enim non inelegans sit hæc homilia, at minime refert illam Athanasii gravitatem, et nativam eloquentiam. Imo vero fucatum est orationis genus, cui etiam nonnihil interdum salis ac judicii deesse deprehendet acutus lector.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΓΙΑΝ ΗΕΜΠΤΗΝ ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΗΡΟΔΟΣΙΑΝ ΤΟΥ ΙΟΥΔΑ ΛΟΓΟΣ.

S. P. N. ATHANASII

SERMO IN SANCTAM QUINTAM FERIAM ET PRODITIONEM JUDÆ.

4. Salvatoris nostri passio, Judæorum luctus, B
Ecclesiæ lætitia est : illis quippe calamitatem, nobis gaudium peperit ; illos morte damnavit, nobis dies festos paravit. Hodie Judaicæ improbitatis terminus compertus est, ac Dominicæ beneficentiæ lucernæ accensæ sunt. Hodie in angulo cœna paratur, et universo orbi mensa instruitur. Hæc dies cœlestis cibi spicam pullulavit : hodie lignum voluptatis citra periculum homo contrectat : hodie mysteriorum thesaurus reseratur : hodie esca paratur apostolis, beatitudinis nempe panis : hodie spiritualis convivii perceptio initium accepit : hodie dicitur illud : « Accipite, manducate, hoc est corpus meum ⁷¹. » Crucem præoccupo, portiones divido, **383** venditionem tuam anteverto, o Juda, effusione sanguinis, quem tu vendere paras : te preoccupans gratis distribuo ; meum quippe, o Juda, corpus est : tuum autem est osculo ipsum vendere : meum est opus salutem per sanguinem æfferre ; tuum est opus, sanguinis nundinatio. Lavi pedes tuos ad cursum contra me suscipiendum festinantes. Manus tuas miracula edere docui, venditionis meæ pretio depressas. Accipite, comedite, antevertite proditoris celeritatem : esu vincite venditionem. Non differo donum passionem exspectans, non moror donum ; prope namque est venditio. Impatibile corpus est : impatibilitatis comedentium do testimonium : prævenio dentibus Judæorum phalangam : dum crucem

4. Τοῦ Σωτῆρος τὰ πάθη, πένθος μὲν Ἰουδαίων, εὐ
φοσύνη δὲ τῆς Ἐκκλησίας· ἐκείνοις μὲν γὰρ συμ-
φορὰν, ἡμῖν δὲ χαρὰν ἀπεγέννησεν· ἐκείνους θανάτῳ
κατέκρισεν, ἡμῖν δὲ ἑορτὰς προεξένησε. Σήμερον τῆς
Ἰουδαϊκῆς πονηρίας τὸ πέρας ἠλέγχθη, καὶ τῆς
δεσποτικῆς εὐεργεσίας καὶ αἱ λαμπάδες ἀνῆφθησαν. Σή-
μερον ἐν γωνίᾳ δεῖπνον σκευάζεται, καὶ τῇ οἰκουμένῃ
γίνεται τράπεζα· σήμερον τῆς οὐρανοῦ τροφῆς ἄστα-
χυν ἐδλάσθησε· σήμερον τοῦ ξύλου τῆς τρυφῆς ἀκιν-
δύνως ἄνθρωπος ἄπτεται· σήμερον τῶν μυστηρίων
ἀνοίγεται (15) θησαυρός· σήμερον βρώσις ἀποστό-
λοις εὐτρεπίζεται, μακαριότητος ἄρτος· σήμερον τῆς
πνευματικῆς εὐωχίας ἀπόλαυσις ἄρχεται· σήμερον τὸ
« Λάβετε, φάγετε, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα. » Προ-
λαμβάνω τὸν σταυρὸν, διαμερίζω τὰ μέλη, προφθάνω
σου τὴν πρᾶσιν, Ἰούδα, τῇ ἐκχύσει τοῦ αἵματος, ὃ
πιπράσκειν βούλη· προλαμβάνων χαρίζομαι· ἐμὸν
γὰρ ἐστίν, Ἰούδα, τὸ σῶμα· σοῦ δὲ τὸ πωλῆσαι φι-
λήματι· ἐμοῦ ἔργον ἢ διὰ αἵματος σωτηρία· σὸν δὲ
ἔργον ἢ τοῦ αἵματος ἐμπορία. Ἐνιψά σου τοὺς πό-
δας, εἰς τὸν κατ' ἐμοῦ δρόμον ὁρμῶντας. Ἐδίδαξα
χεῖρας θαυματοργεῖν, τῷ τῆς ἐμῆς πράσεως κοιλαι-
νομένας τιμήματι. Λάβετε, φάγετε· προλαμβάνετε (16)
τὴν τοῦ προδότου ταχύτητα· νικήσατε τὴν πρᾶσιν τῇ
βρώσει. Οὐ χρονοτριβῶ τὸ δῶρον, ἀναμένων τὸ πά-
θος· οὐκ ἀναβάλλομαι τὴν δόσιν· ἐγγὺς γὰρ ἡ πρᾶ-
σις. Ἀπαθὲς ἐστὶ τὸ σῶμα· χαρίζομαι τῆς τῶν
ἐσθιόντων ἀπαθείας μαρτύριον. Προλαμβάνω τοῖς

⁷¹ Matth. xxvi, 26.

(15) Reg. ἀνάγεται.

(16). Reg. προλαμβάνω.

δοῦσι τῶν Ἰουδαίων τὴν φάλαγγα· ἕως τὸν σταυρὸν ὑπερτίθεμαι, φάγετε καὶ ὑμεῖς, φάγετε. « Οὐκ ἔστι » γὰρ « λαβεῖν τὸν ἄρτον τῶν τέκνων, καὶ βαλεῖν τοῖς κυσὶν » Ἰουδαίοις. Ἔως ἐκεῖνος τοὺς συναλλακτὰς ζητεῖ, τὸν πωλούμενον μαργαρίτην ἀρπάσχετε.

2. « Τί μοι θέλετε δοῦναι, καὶ γὰρ ὑμῖν αὐτὸν προδώσω; » Τί πωλεῖς ἄρτον, Ἰούδα, τὸν ἥδη τῇ βρώσει παραδοθέντα; Ποῦ σου τῆς φιλοπτωχίας οἱ λόγοι; « Ἐδύνατο τοῦτο πραθῆναι πολλοῦ, » λέγων, « καὶ δοθῆναι πτωχοῖς; » Ὅτε γυναῖκα μύροις ἀλείφουσιν, καὶ προλαμβάνουσιν τῇ κρίσει τὸν τάφον, καὶ ζῶντα τιμῶσαν, ἐπειδὴ νεκρὸν οὐκ ἔδύνατο· ταύτην ἐξυθρίζεις, τοὺς τῆς φιλοπτωχίας προβαλλόμενος νόμους; « Ἐδύνατο, » λέγων, τοῦτο πραθῆναι. » τούτέστιν, ἔδύνατο καὶ τοῦτο μετὰ τούτου πραθῆναι. Ἔστω φονεῦεις, οὐδὲ θάπτεσθαι κελεύεις; Ἔστω αἷμα πωλεῖς, τί καὶ τὸ αἷμα πιπράσκεις; ὦ φιλαργυρίας φιλοπτωχίας ἐνδυομένης προσωπεῖον! ὦ τῆς μισανθρώπου φιλανθρωπίας! ἔδύνατο τοῦτο πραθῆναι, καὶ δοθῆναι πτωχοῖς. Κάπηλος φιλοπτωχίας Ἰούδας, καὶ αὐτὸ τῆς φιλοπτωχίας τὸ σχῆμα πραγματευόμενος. Ἀλλ' οὐκ ἠτόνησεν ἡ τοῦ Σωτῆρος μακροθυμία ἐκτείνειν μετὰ τοῦ σφαγέως τὴν χεῖρα. Συνεσθίει τῷ προδότῃ, δυσωπῶν τὴν προαίρεσιν. Ἐπιδίδωσιν ἄρτον, καὶ τρέφει τὸν ἀναιρέτην· καὶ τὴν Νέαν Διαθήκην ἐπὶ τραπέζης ἀναγράφων, οὐκ ἀποστερεῖ τῆς κληρονομίας τὸν προδόντα, καὶ διαθέμενος οὐκ ἀποστερεῖ τοῦ μέρους τὸν μετὰ βραχὺ παραδιδόντα. Ἀλλ' οὐκ ὤφειλεν ὁ κληρὸς τὸν τρόπον· ἡ τιμὴ τὴν γνώμην οὐ μετέβαλεν· ὡς γὰρ ἔλαβε τὸ ψωμίον, εἰσῆλθεν ὁ Σατανᾶς εἰς αὐτόν. Ἡ τοῦ Ἰούδα προαίρεσις τοῦ διαδόλου κληῖσις· οὐ γὰρ ἀπλῶς εἰσῆλθεν, ἀλλ' εὗρε τὸ τῆς ψυχῆς καταγώγιον· εὗρε γνώμην ἐπιτηδεῖαν πρὸς οἰκείωσιν· εὗρε σεσαρωμένον· εὗρε ποθοῦμενον πάθος, καὶ τὸν οἶκον οὐκ ἔφυγεν· εὗρεν ὄπλον, ᾧ χρησάμενος παρατάσσεται.

mundatam : invenit desideratum sibi affectum, nec domum aversatus est : invenit telum, quo usus, aciem instrueret.

3. « Τί μοι θέλετε δοῦναι; » Πειράζων μὲν ὁ διάβολος τὸν Κύριον εἶπε· « Ταῦτα πάντα σοι δώσω. » Νῦν δὲ Ἰούδας βοᾷ· Τί θέλετε δοῦναι! ὦ ῥημάτων καὶ τρόπων συγγένεια; ὦ συμφωνία διαδόλου πάλαι μελετηθεῖσα! Οὐ λέγει, τί μοι δύνασθε δοῦναι; ὡς εὖωνον κτίσμα τὸν δεσπότην προτίθουσιν· ὡς ἄτιμον συμφωνεῖ τὸν ἀτίμητον. Τί τοιοῦτο οὐ λαμβάνεις, οἶον δίδως, Ἰούδα; Ἀπόμνησον σεαυτὸν τῶν τοῦ πιπρασκομένου θαυμάτων, καὶ τότε ἀναλόγως τὸν θαυματουργὸν καπήλευε. Βάδιζε πρὸς τὸν λεπρόν· παρ' ἐκεῖνου διδάσκου τὴν τῆς ἰατρείας ποσότητα. Ἐρώτα τυφλοὺς, τίνος ἀξίαν ἡγούνται τὴν ἰασιν. Ἐρώτα τὸν Λάζαρον, πόσου τιμᾶται τὴν τοῦ θανάτου φυγὴν. Ἐξέταζε τὸν παράλυτον τὸν τοῦ χρόνου καὶ τῆς κλίνης διὰ τὸ πάθος δεσμώτην. Ζυγοστάτησον τὰς αὐτοσχεδίους ἐν ἐρήμῳ τραπέζας. Διατίμησον τὸν ἐπὶ τῶν κυμάτων περίπατον, τὰς τῆς θαλάσσης καὶ τῶν ἀνέμων ἐπιτιμήσεις· τὰς τῶν δαιμονίων θέρα-

A differo. comedite et vos, comedite « Non est bonum sumere panem filiorum, et mittere canibus ⁷² » Judæis. Dum ille quærit quibuscum paciscatur, vos venditam rapite margaritam.

2. « Quid vultis mihi dare, et ego vobis eum tradam ⁷³? » Cur panem vendis, o Juda, jam pro cibo distributum? Quorsum abiire verba illa amoris erga pauperes indicia: « Potuit istud venundari multo, et dari pauperibus ⁷⁴? » Cum mulierem unguentis Dominum perfundentem, atque unctione sepulturam prævenientem, vivoque honorem exhibentem, quod mortuo non poterat; eam, inquam, contumelia afficis, legemque prætendis studii erga pauperes. « Potuit, ait, istud venundari: » hoc est, potuit et istud una cum ipso venundari. Esto, occidis, an quoque sepeliri vetas? Esto, sanguinem vendis, cur et unguentum venundas? O avaritiam quæ pauperum amoris larvam assumit! o inhumanam humanitatem! Potuit istud venundari et dari pauperibus. Amorem pauperum vendit Judas, et ipsam misericordiæ erga pauperes speciem negotiatur. At Salvatoris æquanimittas nihil ideo remissa est, ut etiam cum parricida manum extenderet. Una cum proditore comedebat, ut illi propositi sui pudorem afferret. Panem porrigit, interfectoremque nutrit: ac Novum Testamentum in mensa perscribens, proditorem nequaquam privat hæreditate: ac dum Testamentum tradit, eum qui se mox traditurus est a sua parte non abigit. Sed sors illa nequaquam mores ejus, nec honor sententiam mutavit. Nam simul atque buccellam accepit, intravit Satanas in ipsum. Judæ propositum erat diaboli invitatio. Non enim modo ingressus est, sed invenit animæ diversorium: invenit mentem sibi ad habitandum accommodam, invenit eam scopis ad domum aversatus est: invenit telum, quo usus,

3. « Quid vultis mihi dare? » Diabolus cum Dominum tentaret, ait: « Hæc omnia tibi dabo ⁷⁵. » Nunc autem clamat Judas: Quid vultis mihi dare? O verborum morumque affinitatem! o consensus cum diabolo, jam olim meditatus! Non ait quid potestis mihi dare? Dominum quasi vili pretio cedendum proponit: quasi nullius pretii esset paciscitur de eo qui nullo pretio æstimatur. Quidni tantumdem accipis quantum tradis, o Juda? In memoria revoca miracula ejus quem venditurus es, atque tunc justo pretio miraculorum auctorem nundinare. Leprosum adi, atque ab illo edisce quanti sit curatio. Interroga cæcos, quanti curationem æstiment suam. Sciscitare a Lazaro, quanti æstimandum sit, quod mortem ille evaserit. Exquire a paralyco, quem diu morbus in lecto vinctum detinuerat: perpende mihi subitas illas in eremo appositas mensas. Æstima ambulationem supra fluctus, increpationes mariæ ac

⁷² Matth. xv, 26. ⁷³ Matth. xxvi, 15. ⁷⁴ ibid, 9. ⁷⁵ Matth. iv, 9.

ventis factas : considera liberatos dæmoniacos. Horum immemor omnium, non tecum repulas quem vendas.

4. « At illi constituerunt ei triginta argenteos ⁷⁶. » O venditionem, quæ venditio in emptores imperium **384** conciliat ! Venditus quippe Dominus emptorum possessor effectus est. Merito igitur clamabat Christus : « Implete mensuram patrum vestrorum ⁷⁷ ; » si quid majorum vestrorum, o Judæi, deficit sceleribus. Illi prophetas occiderunt, vos a prophetis prænuntiatum occiditis. Viros illi ad se missos confoderunt, vos autem eum qui prophetas mittit ; servos illi, vos Dominum interficitis. Sacerdotes illi trucidabant, vos templum solvistis. Graviores prioribus hæc posteriora sunt. Trajecto mare ingratus deprehensus es : manna nutritus, Ægypti vitulum adorasti : accepta lege, legislatorem transgressionibus contumelia afficis. Cessit petra virgæ Mosis, at mores tui ad pietatem flecti nequeunt. In prælio vicisti, nec cœlestem nosti ducem. Sistebatur solis cursus, victoriæ prævium signum tibi factus, tu filiorum cædes in sacrificium pro actione gratiarum offerebas idolis. Semper Judæus sanguine enutritus, prophetarum cædes suscipit : atque eorum sanguine paulatim irrigatus, ad iniquitatis fastigium hodie prorumpit ? Quis igitur illis iniquitatis fructus ? « Ecce relinquetur domus vestra deserta ⁷⁸, » Dedita est ad supplicium illa natio ; quamdiu enim spem curationis morbus subindicat, lenibus tandiu remediis medicus a morbo recreare studet : ubi vero nulla residua spes medelæ, memorum abscinditur.

5. Post paulum temporis, aderat Judas post venditionem lætus, quemadmodum institor quidam, mercium suarum onere deposito ; aderat osculo armatus ; aderat venditum a se virum indicaturus. Quid ergo ad Judam Dominus ? Avaritia ceu ebrietate submersum experget facit his verbis : « Osculo Filium hominis tradis ⁷⁹ ? » Itane osculari edoctus es ? Dic mihi, hæccine lex charitatis a me tibi tradita ? O sanguine plenum osculum ? O bellum osculo coloratum ! O osculum quod mortis morsus efficitur ! O osculum venenum aspidum eructans ! Quod ad charitatem didicisti, eo ad fraudem usus es ? Video clavos in ore tuo : quid celas opus tuum ? Crucem exspecto. His Judas compellatus est. Petrus autem amorem suum juramento affirmabat : « Etiam si oportuerit me mori tecum, non te negabo ⁸⁰. » Ebrius amoris, contra mortem fit audacior : non ille naturæ infirmitate verba metitur sua : non cogitat loquentis veracitatem, sed contradicendo sese jactat. Quid ergo Dominus ? Nulla mihi ad victoriam

Α πείας ἐπισκεψαι. Τούτων ἀπάντων ἐπιλήσιμων γενόμενος, ὃν πωλεῖς οὐκ ἐννοεῖς.

4. « Οἱ δὲ ἔστησαν αὐτῷ τριάκοντα ἀργύρια. » Ὡς πρᾶσις δεσποτεῖαν τῷ πιπρασκομένῳ κατὰ τῶν ὠνούμενων ἐγγυομένης ! Πιπρασκόμενος γὰρ ὁ δεσπότης κτήτωρ τῶν ἀγοραζόντων ἐγίνετο. Εἰκότως οὖν ὁ Χριστὸς ἀνεβόα. « Πληρώσατε τὸ μέτρον τῶν πατέρων ὑμῶν » εἴ τι λείπει τοῖς προγονικοῖς ὑμῶν, ὦ Ἰουδαῖοι, τολμήμασιν. Ἐκεῖνοι προφῆτας ἀνῆρουν, ὑμεῖς δὲ τὸν προφητευθέντα φονεύετε. Ἐκεῖνοι τοὺς πεμφθέντας κατέσφαττον, ὑμεῖς δὲ τὸν τοὺς προφῆτας ἀπεσταλκότα. Ἐκεῖνοι τοὺς δούλους, ὑμεῖς τὸν Δεσπότην ἀποκτείνετε. Ἐκεῖνοὶ τοὺς ἱερεῖς ἀνῆρουν, ὑμεῖς τὸν ναὸν κατελύσατε. Μείζονα τῶν προλαβόντων τὰ δεύτερα. Θάλασσαν πλεύσας [ἴσ. περάσας], ἡλέγχθης ἀχάριστος· μάννα τρεφόμενος, τὸν ἐν Αἴγυπτῳ μόσχον ἐθρήσκεισας· νόμοι δεχόμενος, τὸν νομοδότην παρανομίαις καθυβρίζεις. Ἦξεν ἡ πέτρα τῇ ῥάβδῳ Μωσέως, ὁ δὲ σὸς τρόπος ἀκαμπῆς πρὸς εὐσέβειαν. Ἐνίκας μαχόμενος, καὶ τὸν ἐξ οὐρανοῦ στρατηγὸν οὐκ ἐγνώριζες. Ἐδεσμεύετο δρόμος ἡλίου, σοὶ προθεσμία νίκης γινόμενος, σὺ δὲ τὰς τῶν τέκνων σφαγὰς θυσίας εὐχαριστηρίους τοῖς εἰδώλοις προσέφερες. Αἰεὶ σύντροφος Ἰουδαῖος αἱμάτων τὰς προφητῶν σφαγὰς ὑπολαμβάνει· τούτοις [ἴσ. τούτων] τοῖς αἵμασι κατὰ μικρὸν ἀρδευόμενος εἰς αὐτὴν σήμερον τῆς παρανομίας τὴν κορυφὴν ἀπωλίσθησε ; Τίς οὖν αὐτοῖς ὁ τῆς παρανομίας καρπός ; Ἴδου ἀφίεται ὁ οἶκος ὑμῶν ἔρημος. » Ἐκδοτὸν εἰς τὴν κόλασιν τὸ ἔθνος· ἕως γὰρ θεραπείας ἐλπίδα ὑπερφαίνει τὸ πάθος, πρᾶσις φαρμάκοις ὁ ἱατρὸς ἀνακτᾶται τὸ νόσημα· ἀπογνοὺς δὲ τὴν θεραπείαν τοῦ πάθους (17), ἀποτέμνεται μέλος.

5. Μικρὸς ἐν μέσῳ καιρὸς, καὶ παρῆν Ἰούδας μετὰ τὴν πρᾶσιν φαιδρὸς, καθάπερ τις ἔμπορος τοῦ φορτίου τὸ ἄχθος ἀπωσάμενος· παρῆν ὠπλισμένος φιλήματι, παρῆν δεικνὺς, ὃν ἐπώλησε. Τί οὖν ὁ Κύριος πρὸς τὸν Ἰούδαν ; Ὡς μέθῃ βεβαπτισμένον φιλαργυρίᾳ (18) διόπνιζε, λέγων· « Φιλήματι τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου παραδίδως ; » Οὕτω φιλεῖν ἐδιδάχθης ; Εἰπέ μοι, οὗτος παρ' ἐμοὶ σοὶ τῆς ἀγάπης ὁ νόμος ; Ὡς φιλήματος αἵματος πεπληρωμένου ! Ὡς πολέμου κεχρωσμένου φιλήματι ! Ὡς φίλημα δῆγμα (19) θανάτου γινόμενον ! Ὡς φίλημα ἀσπίδων ἰὼν ἐρευγόμενον. Ὁ πρὸς ἀγάπην ἐδιδάχθης, τούτῳ πρὸς ἀπάτην ἐχρήσω. Ὁρῶ σου τοὺς ἐπὶ τοῦ στόματος ἦλους· τί κρύπτεις, ἃ πράττεις ; Τὸν σταυρὸν ἀναμένω. Ὁ μὲν Ἰούδας τούτοις· Πέτρος δὲ περὶ φίλτρου διωμύετο· « Ἐὰν δέη με σὺν σοὶ ἀποθανεῖν, οὐ μὴ σε ἀπαρνήσομαι. » Μεθύων τῷ πόθῳ κατὰ θανάτου θρασύνεται· οὐ μετρεῖ τοὺς λόγους τῇ ἐσθeneίᾳ τῆς φύσεως· οὐκ ἐννοεῖ τὸν ἀληθεύοντα, καὶ ἀντιλέγων σεμνύνεται. Τί οὖν ὁ Κύριος ; Οὐ χρεῖα μου λόγων πρὸς νί-

⁷⁶ Matth. xxvi, 9. ⁷⁷ Matth. xxiii, 32. ⁷⁸ ibid. ⁷⁹ Luc. xxi, 48. ⁸⁰ Matth. xxvi, 35.

(17) Reg. τὸ πάθος.

(18) Reg. φιλαργυρίας.

(19) Reg. δαῖγμα, lectio dubia.

κην· Ἀλεκτρυών σου τὴν μεγαλαυχίαν ἐλέγξει· ἐκεί-
 νος τῶν τοῦ δεσπότη λόγων συνήγορος ἔσται· ἑκαῖνός
 σοι τοῖς τῶν ῥημάτων κόμποις βοῶν ἀντιστήσεται.
 Ἦκολούθη τοῖς λόγοις τὰ πράγματα. Παιδίσκη φθέγ-
 γεται, καὶ ἡ κορυφή τῶν ἀποστόλων ταράττεται, καὶ
 Πέτρος ἐλέγχεται. Κόρη λαλεῖ, καὶ ἡ πέτρα χειμά-
 ζεται· κόρη ψιθυρίζει, καὶ Πέτρος ἀρνεῖται. Ἦλπιζε
 πείθειν τὴν κόρην ὁ Πέτρος ὁμνύων· ἀλλ' ὄρνις τοὺς
 ὄρκους οὐ δέχεται· ἐπιστομίζει ταῖς φωναῖς τὸν ἀρ-
 νούμενον. Ἀξίαν ἀποστολικὴν οὐκ αἰσχύνεται· τιμᾷ
 γὰρ τοῦ δεσπότη τὴν πρόβησιν· « Πρὶν ἀλέκτορα
 φωνῆσαι, τρεῖς ἀπαρνήσῃ με. » Εἴληφα, Πέτρε, τῆς
 κατηγορίας τὸ σύνθημα. Κἂν σιωπῆσαι μὴ θέλω, βοᾷ
 οὐκ ἰσχύω. Ὡ ῥημάτων κυμάτων τῷ Πέτρῳ φανέν-
 των! Ὅν ἠδέσθη τὰ κύματα, τοῦτον ἀλεκτρυών ἐστη-
 λίτευσεν. Ὅπου γὰρ ὁ δεσπότης προστάττων ἐστίν,
 ὑπηρετεῖ τοῖς ὁμοδόμοις ἡ θάλαττα. Ὅπου ὁ δεσπότης
 ἀντιπράττει, καὶ ἀλεκτρυόνες ὀπλίζονται. Πάντα γὰρ
 τοῖς τοῦ πεποιηκότος ἔπεται νεύμασιν. « Ἐὰν δέῃ
 με σὺν σοὶ ἀποθανεῖν, οὐ μὴ σε ἀπαρνήσομαι » καὶ
 πάλιν· « Οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον. » Βλέπε φόβου καὶ
 πόθου συμπεπλεγμένας φωνάς. Ἦγνόησας, ὦ Πέτρε,
 τὸν Κύριον; Οὐκοῦν καὶ ὁ Κύριος τὸν Πέτρον ἠγνόη-
 σεν; Ὡ φόβου πόθον νικήσαντος! Θεώρησον τὴν τοῦ
 Πέτρου δειλίαν, ἵνα μάθῃς, τίς ὁ τὴν παρόρησιν δω-
 ρούμενος. Ἐλεγχέσθω φύσις, ἵνα φανῇ ἡ χάρις· δει-
 κνύσθω τὸ πάθος, ἵνα φανῇ τῆς δυνάμεως ὁ χορηγός·
 αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος καὶ νῦν καὶ εἰς τοὺς
 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

⁸¹ Matth. xxvi, 34. ⁸² Ibid. 72.

A verborum necessitas. Jactatiam tuam gallus coar-
 guet : ipse Domini verborum assertor erit : ille
 cantando verborum tuorum venditationi obsistet.
 Verba ejusmodi res ipsa consecuta est. Loquitur
 puella, et apostolorum coryphæus turbatur, Pe-
 trusque coarguitur. Puella loquitur, et petra tem-
 pestate movetur. Puella susurrat, et Petrus negat.
 Sperabat Petrus sibi juranti fidem habituram puel-
 lam ; sed avis juramenta non admittit : voce sua
 juranti os obturat ; apostolicam non veretur digni-
 tatem : veneratur quippe Domini prædicationem.
 « Priusquam gallus cantet, ter me negabis ⁸¹. »
 Accepi, o Petre, accusandi tempus condictum. Li-
 cet tacere nolim, clamare tamen non valeo. O ver-
 ba quæ quasi fluctus Petro visa sunt ! Quem flu-
 ctus veriti sunt, eum traduxit gallus. Nam ubi Do-
 minus imperat, ibi mare conservis famulatur. Ubi
 Dominus repugnat, ibi armantur ipsi galli. Omnia
 quippe opificis nutum sequuntur. « Etiam si oport-
 fuerit me mori tecum, non te negabo : » et post :
 « Non novi hominem ⁸². » Vide timoris amorisque
 complicatas voces. Non noras, Petre, Dominum ?
 An igitur et Dominus Petrum non novit ? O metum
 qui vincit amorem ! Considera mihi illam Petri for-
 midinem, ut ediscas, quisnam sit qui dat fiduciam.
 Arguatur natura, ut appareat gratia : exhibeatur
 infirmitas, ut appareat virtutis auctor, cui gloria
 et imperium et nunc et in sæcula sæculorum.
 Amen.

IN SERMONEM SEQUENTEM MONITUM.

385 Sermo in Parasceven antiquum est opus : nam in codicibus annorum plusquam octingentorum legitur. Minime tamen Athanasio ascribendus, stylus enim Athanasiano absimile plane est. Nam licet hoc opusculum aliquam præferat elegantiae speciem, at minime nativam : sed tropis, figuris, exclamationibus ad κακοζηλίαν usque redundantem. In nullis etiam Athanasii operum collectionibus manuscriptis locum habuit, quod sciamus. Quare inter spuria merito ablegatur.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟ ΠΑΘΟΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ (20) ΤΗ ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

S. P. N. ATHANASII

SERMO IN PASSIONEM DOMINI IN PARASCEVE.

1. Μέγα μὲν οὐρανὸς δημιουργήμα, καὶ τῆς ὁρωμέ-
 νης κτίσεως πρῶτον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ εἶναι καλού-
 μενον· μέγα δέ τι καὶ θαυμαστὸν τῶν ἀγγέλων ἡ
 φύσις, ἀοράτοις στεφανουμένη τοῖς κάλλεσιν. Ἀμι-
 λᾶται τοῖς εἰρημένοις καὶ ἥλιος, τὰς ἡμερινὰς τοῦ
 φωτὸς λαμπάδας περιβαλλόμενος, καὶ τὸν οὐράνιον

C 1. Magnum quidem opificium est cœlum, ac
 primum omnium quæ sub aspectum cadunt crea-
 turarum, a Deo vocatum ut esset. Magnum item
 quidpiam et admirandum est angelorum natura,
 ornamentis invisibilibus coronata. Cum his quæ
 diximus sol contendit, qui diurnis lucis facibus

(20) Sic mss. Editi vero simpliciter, εἰς τὴν ἀγίαν παρασκευήν, omissis reliquis.

cinctus, cœlestem concitat cursum. Mentem obstupescit terra, jussu Dei suspensa, ac grave hoc elementum aquis invecum. Quid de mari dixeris, ita explicato, arena cincto, ventis gubernato? Sed hæc omnia quidem pulchra, admodum pulchra sunt creatricis sapientiæ opificia; sed eorum pulchritudinem deturpavit homo, ac honoris allati exuberantia, honoratis pridem contumeliam irrogavit. Res enim creatas supra modum admiratione persecutus, iis quæ ante in honore erant, dedecus infudit. Sic invita creatura erroris mater fuit. Sed errabundam miseratus Dominus, crucem in medium attulit, hominibus cognitionis Dei, ipsis creaturis validius, instrumentum. Inefficax itaque cœlum fuit ad impietatem corrigendam. Adoratus sol pudore quidem affectus est, nec valuit tamen adoratores prohibere. Terra corpori quidem medicamenta profert, sed ægrotanti animæ opem ferre nequit. Mare huic malo curando impar deprehendebatur. Cæcus homo circuibat creaturam, et in quod palpitando incidebat, illud adorabat: Deumque non poterat invenire, utpote quem tota creaturarum turba Deum prædicans, ad unius Dei doctrinam deducere non valeret. Sed quod cœlum nequibat, hoc crux efficere potuit: quem sol non docuit, crux refulgens illuminavit: vile lignum plantatum, impietati deditum orbem ad pietatem excoluit. Lignum damnationis instrumentum, damnatis libertatem conciliavit. Invalida ad salutem hominum erat creatura: ingressa crux ut medicus apparuit. Quia enim mors ligno tanquam baculo olim usa, radicem humanam oppugnat, viamque ad sese insinuandam invenerat, transgressionem scilicet illam per cibum vetitum; aperta tunc morti via, consequebatur eam genus humanum, et qui participes erant naturæ (humanæ) hæredes iidem fuere supplicii. At Deus plastes ille figmenti misertus sui, lignum naturæ, oppositum scilicet ligno medicamentum, largitus est: passionemque induxit, passioni medelam: et mortem quæ tunc obtinebat, per aliam mortem a se armis instructam debellavit. Ac rursum liber homo, quibus rebus ad mortem fuit alligatus, iis immortalitatem invenit: quibus enim damnatus iisdem liberatus est.

386 2. O divinam vere sapientiam, cœlestemque machinam! Crux defixa fuit, et idolorum cultus eversus: crux excitata, et diabolica potestas damnata fuit: crux defixa fuit, et Judæorum superbia in ruinam versa est; ut ediscas non simpliciter lignum tot miraculorum esse causam, sed eum qui ligno ad victoriam est usus. Non enim per se passio est salutaris, sed ille salutaris est qui per passionem salutem voluit dispensare. Tibi quidem mors sit a morte redemptio, sed rerum naturam

A δρόμον ἐλαύνων. Ἐκπλήττει τὴν διάνοιαν ἡ γῆ, κρεμαμένη προστάγματι, καὶ τὸ βαρὺ στοιχεῖον τοῖς ὕδασιν ἐποχοῦμενον. Τί δ' ἂν τις εἴποι, θάλατταν ἡπλωμένην ὄρων, καὶ ψάμμω (21) μὲν δεδεμένην, πνεύμασι δὲ κυβερνωμένην; Ἀλλὰ πάντα μὲν καλὰ καὶ λίαν καλὰ, καὶ τῆς τοῦ δημιουργοῦ σοφίας τεχνάσματα· ἥσχυνε δὲ τούτων τὸ κάλλος ὁ ἄνθρωπος τῇ τῆς τιμῆς ὑπερβολῇ, τοῖς τιμωμένοις τὴν ὕδριν γεννήσας. Θαῦμα γὰρ τῇ κτίσει προσενέγκας ὑπερβαῖνον τὰ μέτρα τῆς κτίσεως, ἀδοξίαν τοῖς τιμωμένοις κατέχεεν. Οὕτω πλάνης μήτηρ ἡ κτίσις ἄκουσα γέγονεν. Ἀλλ' ὥκτειρε τὴν πλανωμένην ὁ Θεός, καὶ φέρει σταυρὸν ἐν μέσῳ, θεογνωσίας ἀνθρώποις ὀργανον, τῆς κτίσεως δυνατώτερον. Ἀπρακτος γοῦν ὁ οὐρανὸς πρὸς ἀσεθείας (22) γέγονε διόρθωσιν. Καὶ ἥλιος μὲν ἥσχύνητο προσκυνούμενος, κωλύειν δὲ τοὺς προσκυνοῦντας οὐκ ἴσχυσε. Γῆ, τὰ τοῦ σώματος φάρμακα βρύουσα, τῇ ψυχῇ νοσοῦσῃ βοηθεῖν οὐκ ἠδύνατο. Θάλασσα περιττὴ πρὸς τὸ πάθος ἠλέγχετο. Καὶ ἄνθρωπος τυφλώτων περιῆγε τὴν κτίσιν, καὶ τὸ προσπίπτον ψηλαφῶν προσεκύνει. Θεὸν εὑρεῖν οὐ δύναμενος· ὃν ὁ τῆς κτίσεως ὅλης δῆμος κηρύττων πρὸς τὴν ἐνὸς Θεοῦ διδασκαλίαν προσάγειν οὐκ ἐξήρχεσεν. Ἀλλ' ὁ μὴ πεποίηκεν ὁ οὐρανὸς, τοῦτο ἴσχυσεν ὁ σταυρός· καὶ ὃν ἥλιος οὐκ ἐδίδαξε, σταυρὸς ἀναλάμψας ἐφωταγώγησε· καὶ ξύλον εὐτελὲς φυτευθὲν οἰκουμένην ἀσεβοῦσαν πρὸς εὐσέθειαν ἐγεώργησε. Ξύλον καταδίκης ὄργανον τοῖς καταδίκαις ἐλευθερίαν ἐκαρποφόρησιν. Ἠτόνησε (23) πρὸς σωτηρίαν ἀνθρώπων ἡ κτίσις, καὶ σταυρὸς εἰσελθὼν ἱατρὸς ἀνεδείχθη. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ θάνατος, ξύλῳ τὸ πάλαι βακτηρίῳ χρησάμενος, τὴν τῶν ἀνθρώπων ῥίζαν ἐπολιόρκησεν, ὁδὸν εὐρὴν εἰς παρελθούσιν τὴν ἐν βρώσει παράβασιν· τότε, παρανοήθεισας οὕτω τῆς ὁδοῦ τῷ θανάτῳ τὰ γένη συνήπτετο (24), καὶ οἱ κοινωνοὶ τῆς φύσεως ἐγίνοντο κληρονόμοι κολάσεως. Οἰκτείρας τοὺς πλάσθέντας ὁ πλάστης, ξύλον ἀντιφάρμακον ξύλου τῇ φύσει χαρίζεται, καὶ πάθος οἰκονομίας εἰσήνεγκε πάθους ἀλεξιφάρμακον καὶ θανάτῳ κρατοῦντι θάνατον ἀνθοπλίσας κατηγωνίστατο· καὶ πάλιν ἐλεύθερος ὁ ἄνθρωπος, οἷς ἐδέθη πρὸς θάνατον, τούτοις τὴν ἀθανασίαν (25) εὐράμενος· δι' ὧν γὰρ κατεκρίνετο, διὰ τούτων ἐλύετο.

2. Ὡς θείας ἀληθῶς σοφίας, καὶ μηχανῆς οὐρανόου! Σταυρὸς ἐπήγνυτο, καὶ εἰδωλολατρεία κατεστρέφετο· σταυρὸς ἐγείρετο, καὶ διαβολικὴ δυναστεία κατεδικάζετο· σταυρὸς ἐπήγνυτο, καὶ Ἰουδαίων ὁ τύφος πρὸς πτώσιν μετίστατο· ἵνα μάθῃς, ὅτι μὴ ξύλον ἀπλῶς τῶν τοσούτων θαυμάτων παραίτιον, ἀλλ' ὁ τῷ ξύλῳ πρὸς τὴν νίκην χρησάμενος. Οὐ γὰρ καθ' ἑαυτὸ τὸ πάθος σωτήριον, ἀλλ' ὁ διὰ πάθους οἰκονομεῖν τὴν σωτηρίαν βουλόμενος. Σοὶ μὲν γὰρ γίνεται θανάτου λύσις ὁ ἰθάνατος, ἀλλ' ἡμεῖς τῶν πραγμάτων τὴν

(21) Ita mss. Editi vero, ψάμμοις ἐνδε....

(22) Ita Colb. 2. recte. Editi vero, εὐσεθείας.

(23) Ita duo Colbertini. In editis, ἡτόνησε· deest.

(24) Ita Colb. 2, Colb. 1, συνείπετο. Editi, συνήπτετο. Paulo post, Colb. 2. κοινωνοὶ τῆς κολάσεως.

Mox contextum ante in multis vitiatum ex mss. restituiimus. Infra Colbert. 2, pro ἀλεξιφάρμακον, habet ἀλεξιτήριον.

(25) Ita mss. Editi vero, ἀκαθαρσίαν.

φύσιν ὁ τῇ φύσει τοὺς ὅρους πηξάμενος. Σταυρὸς, καὶ πάθος, καὶ λόγχη, καὶ ἥλοι, καὶ θάνατος, ταῦτα ζωῆς ἀθανάτου (26) γίνεται σπάργαν· τοῦτοις ὁ δεύτερος ἄνθρωπος εἰς ζωὴν ἀπετέχθη. Οἷς ὁ πρῶτος Ἀδὰμ κατεκρίθη, τοῦτοις ὁ δεύτερος Ἀδὰμ ἐλευθερώθη· ὑπ' ὧν ἡ ἀρχὴ τῶν ἀνθρώπων κατέπεσεν, ὑπὸ τούτων ἡ ἀπαρχὴ τῶν ἀνθρώπων ἀνυψοῦται. Σήμερον ὁ δεσπότης καὶ Κύριος κατάκριτος ἀγεται, καὶ ἐκ δικαστηρίου πρὸς δικαστήριον παραπέμπεται· καὶ Καϊάφας ἀποφαίνεται, καὶ Πιλάτος τὴν ψῆφον διαδέχεται. Καὶ οὐ παραιτεῖται τὴν κρίσιν ὁ Χριστὸς, ἵνα λύσῃ τὴν τοῦ κόσμου κατάκρισιν.

3. Ὡ παραδόξων θαυμάτων! δέχεται τὴν τοῦ θανάτου ψῆφον ὁ Χριστὸς, καὶ εὐθὺς ὁ Βαραββᾶς ἀπολύεται. Ἐκ προσιμίων ὁ σταυρὸς τοῖς καταδίκαις ἐλευθερίαν χαρίζεται. Μὴ γάρ μοι πρὸς τὴν τῶν Ἰουδαίων πονηρίαν (27) ἀπίδης, μήθ' ὅτι τὸν εὐεργέτην καταδικάζοντες προτιμῶσι τὸν μαιφόνον. ἀλλ' ὅτι ἡ τῆς καταδίκης ἀρχὴ, τῆς τῶν καταδίκων ἐλευθερίας ὑπῆρχεν ἀρχή· ὅτι ὁ τὴν τῶν καταδίκων δίκην (28) δεξάμενος δικαίως ζώντων ὁμοῦ καὶ νεκρῶν κριτὴς ἀναφαίνεται· « Καθότι ἔστησεν ἡμέραν ἐν ᾗ μέλλει κρίνειν ὁ Θεὸς τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ ἐν ἀνδρὶ ᾧ ὥρισεν ὁ Θεός, πίστιν παρασχὼν πᾶσιν, ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. » Οἱ μὲν οὖν Ἰουδαῖοι, τοὺς ἄλλους τοῦ θανάτου τρόπους παρέντες (29), ἐπὶ τὸν σταυρὸν ὥρμησαν, τιμωρίας ὁμοῦ καὶ ἀτιμίας ἐπινοήσαντες ὄργανον· καὶ τὴν τοῦ νόμου κατάραν τῷ διὰ ξύλου θανάτῳ προσάπτουσιν, ἐπιφορτίζουσιν ἡγούμενοι τοῦ θανάτου τὸ βάρος. Ἦγνόουν δὲ ἄρα τὸν σταυρὸν νίκης (30) ἐντίμου κατασκευάζοντες σύμβολον. Καὶ οὐδὲ μέχρι τούτων ἀρκούμενοι, κοινωνοὺς τοῦ θανάτου καὶ ληστὰς γενέσθαι βιάζονται, ἵνα ἡ τοῦ θανάτου κοινωνία τῆς τελευτῆς γένηται (31) ἀδοξία. Ἦγνόουν δὲ ἄρα ληστὴν τῷ Χριστῷ συσταυρώσαντες, κήρυκα τῆς τοῦ ἐσταυρωμένου βασιλείας χειροτονοῦντες. « Μνήσθητί μου, Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. » Ὡς ληστὴς ἐσταυρώθης (32), καὶ εὐαγγελιστὴς ἀνεδείχθης; Ὡς βασιλεὺς τιμᾶς ὃν ἀτιμάζουσιν ἐτάχθης; « Μνήσθητί μου, Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. » Τί ἔφη, ὦ ληστὰ, ἀγνοεῖς ἃ πάσχεις; Ἐπελάθου τῶν ἡλῶν; οὐκ ἤσθάνου τῶν ὀδυνῶν; Ὡς ἐν ἱερῷ προσευχόμενος, οὐχ ὡς ἐν ξύλῳ (33) κρεμάμενος, οὕτως ἱκετεύεις; Εἶδον, φησὶ, Θεὸν ἀληθινόν, καὶ ἱκετεύειν τοῦτον ἐπόθησα. Ἐγὼν ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τὴν ἀξίαν. Εἶδον καταδίκην τὴν βασιλείαν κηρύττουσαν. Εἶδον ἐν τῇ κατηγορίᾳ διαδόχου χάριν ἀστράπτουσαν. Εἰ γὰρ σταυρούμενος βασιλεύει, τίς ἂν εἴη στεφόμενος (34); Γνωρίζει τὴν βασιλείαν ἡ κτίσις. Ἡλῖος σταυρούμενον ὄρᾳ, καὶ

A commutavit qui naturæ terminos defixit. Crux, passio, lancea, clavi, et mors; hæc inquam, immortalis vitæ fiunt incunabula: his secundus homo ad vitam progenitus est. Quibus primus Adam condemnatus est, iisdem secundus Adam liberatus: per quæ initium hominum decedit, per ea primitiæ hominum exaltatæ sunt. Hodie herus ac Dominus noster reus agitur, et ex tribunali ad tribunal ducitur: Caiphas profert sententiam, Pilatus iudicii calculum excipit. Nec recusat iudicium Christus ut mundi condemnationem aboleat.

3 O stupenda miracula! mortis damnationem Christus accipit, et mox Barabbas solvitur. In ipso statim exordio crux damnatis largitur libertatem. Ne mihi namque Judæorum malitiam respice: nec quod benefactorem condemnent, homicidamque illi anteponant; sed potius animadvertite condemnationis initium, damnatorum liberationis initium fuisse. Quoniam qui reorum damnationem in se suscepit, jure vivorum simul et mortuorum iudex declaratur: « Eo quod statuit diem, in quo judicaturus est Deus orbem in justitia, in viro in quo statuit Deus, fidem præbens omnibus, suscitans eum a mortuis ⁸³. » Judæi porro omissis aliis mortis generibus, crucem elegerunt, una supplicii, ac decoris instrumento excogitato: et maledictum legis, morti per lignum illatæ conjungunt, rati se ita gravitatem mortis augere. Ignorabant porro se crucem in gloriosum victoriæ symbolum adornare: neque his contenti, mortis ejus consortes etiam latrones esse compellunt, ut mortis consortium, exitui ejus dedecori esse. Ignorabant porro se cum Christo latronem crucifigentes, præconem regni illius qui crucifigebatur constituere: « Memento mei, Domine, dum veneris in regnum tuum ⁸⁴. » Tanquam latro cruci affixus es, et evangelistæ munus exhibes? Ut regem honoras eum, quem ut inhonorares constitutus fueras? « Memento mei, Domine, dum veneris in regnum tuum. » Quis ais, o latro? Ignoras quæ tute pateris? Oblitus est clavorum et non sentis cruciatus? Itane supplicas, ac si in templo orares, nec in ligno penderes? Vidi, inquit, verum Deum, et supplicare desideravi. Ex inscriptione dignitatem agnovi. Vidi condemnationem regnum ipsius annuntiantem. Vidi in accusatione diadematis gratiam refulgentem. Nam si dum crucifigitur regnat, quis erit cum coronabitur? Regnum ejus creaturæ manifestant. Sol videt crucifixum, nec lucere audet: lucem adimit crucifi-

⁸³ Act. xviii, 31. ⁸⁴ Luc. xxiii, 42.

(26) Sic mss. Editi vero, ζωῆς καὶ θανάτου.

(27) Ita mss. Editi vero, σωτηρίαν, male.

(28) Ita mss. Editi vero sic, δίκην ἀδίκως δεξάμενος, ὅτι καὶ ὡς ζ... ἀναφέρεται.

(29) Reg. παρέντες. Colbert. 2, παρενθέντες.

(30) Sic mss. omnes. Editi vero, νίκους. Mox unus habet κατασκευάζοντες τρόπαιον.

(31) Duo manuscripti, γένηται τῆς ταφῆς ἀδοξία.

Editi, τῆς τελευτῆς γένηται ἀδοξία.

(32) Ἐσταυρώθη... ἀνεδείχθη... τιμᾶ... ἐτάχθη. Sic duo, quorum tamen alter habet ἀτιμάσας ἐδιδάχθη.

(33) Sic mss. Editi vero, ἐπὶ ξύλου. Ibid mss. ut in textu. Editi vero, Εἶδον, φησὶ, ναὸν ἀληθινόν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἱκετεύειν.

(34) Sic mss. Editi vero, στεφανούμενος.

gentibus. ut pro Domino pugnet : inexpectata nocte Judæorum damnat iniquitatem. Concussa terra turbatur; ac motu suo præcipitat eos qui Dominum suspenderent. Quo pacto non crederem? Contumeliis affectum illum esse regem clamat ipse titulus. Creaturæ testificantur. Quæ in litteris lego, ea ipsa rebus comprobari video. « Memento mei, Domine, dum veneris in regnum tuum. »

387 4. O latro acerbe Judæorum accusator! O latro justitiæ advocate! O latro regni mercator! O latro paradisi custos! O latro Adamo circa creaturas longe firmior! O latro proavo circa paradisum constantior! Manu ille importune ad lignum extensa, mortem invexit in mundum: tu opportune explicatis in cruce manibus perditum recuperasti paradisum. O latro, qui amissam avitam hæreditatem, uno felici casu recuperasti! O latro qui primus regni confessionem adeptus es! O latro regni confessor et hæres martyrum imitator! O latro, qui pusillo verbo cælum aperuisti! O latro qui mirum incantamentum ad mirum thesaurum comparandum adhibuisti! O latro qui cælum velut crucis appendix effecisti! O latro legitimi latrocinii hominibus doctor! O latro qui laudabile doces latrocinium! O latro qui homines docuisti quo pacto regnum furto abriperent! O latro furti doctor, maxime grati illi a quo res aufertur! O latro qui magnam furti mercedem conscripsisti? O latro qui magnum confessionis fructum ostendisti! O latro qui tarde credidisti, et cito confessus es: postremus venisti et primus es coronatus! O latro qui celerissimam fidei efficaciam exhibuisti! O latro qui fidei partum edocuisti, qui tempore minime eget ad festum edendum! O latro acerbe Judæ accusator! O latro qui proditori ipso laqueo gravior visus es! O latro qui Judæ prodicionem contra diabolum imitatus es! O latro qui mire ejus arte usus es contra illum! O latro qui juste Christum emisti, et testem possessionis crucem adduxisti! O Petri commilito et apostolorum symmysta.

5. Crucem porro excepit sepulcrum, expers hactenus sepulturæ. O sepulcrum immortalitatis locus! O sepulcrum resurrectionis officina! O sepulcrum sepulcrorum destructio! O sepulcrum in quo mors, mors esse desinit! O sepulcrum in quo oritur vita quæ termino caret! Probe, sepulcrum novum: nempe fuit hoc divinæ gratiæ consilium. Siquidem ne cadaverum multitudo dubium redderet resurgentem, neve Judæus hinc calumniæ occasionem arriperet, vacuum cadaveribus sepulcrum conspicitur, quod Judaicam linguam coerceat, ac tantum

A φαίνειν οὐ τολμᾷ ἄρπαζει τῶν σταυρούντων τὸ φῶς, ὑπὲρ Δεσπότης μαχόμενος· νυκτὶ παραλόγῳ (35) καταδικάζει Ἰουδαίων παρνομίαν. Ἡ γῆ σαλευομένη ταραττεται, καὶ κρεμνᾷ σεισμῷ τοὺς ἐπὶ σταυροῦ τὸν Δεσπότην κρεμάσαντας. Πῶς μὴ πεισθῶ; Βασιλεῖα τὸν ὑβριζόμενον ὁ τίτλος βοᾷ. Ἡ στίσις μαρτύρεται. Ἄπερ ἀναγινώσκω τοῖς γράμμασιν, ἐπιγινώσκω τοῖς πράγμασι (36). « Κύριε, μνήσθητί μου, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. »

B 4. Ὡ ληστὰ πικρὲ τῶν Ἰουδαίων κατήγορε! Ὡ ληστὰ δικαιοσύνης συνήγορε! Ὡ ληστὰ βασιλείας ἔμπορε! Ὡ ληστὰ παραδείσου φύλαξ! Ὡ ληστὰ τοῦ Ἀδὰμ περὶ τὴν κτίσιν βεβαιότερε! Ὡ ληστὰ τοῦ προγόνου περὶ τὸν παράδεισον ἀσφαλέστερε! Ἐκεῖνος, ἀκαίρως ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἐπὶ τὸ ξύλον (37), θάνατον εἰς τὸν κόσμον εἰσήγαγε· σὺ δὲ, εὐκαίρως ἐπὶ τὸν σταυρὸν τὰς χεῖρας ἀπλώσας, τὸν ἀπολόμενον ἀνεκτίσω παράδεισον. Ὡ ληστὰ τὸν προγονικὸν κληρὸν ἀπολόμενον διὰ μιᾶς εὐτυχίας ἀνακτησάμενε! Ὡ ληστὰ πρῶτος βασιλείας ὁμολογίαν καρπώσάμενε! Ὡ ληστὰ βασιλείας ὁμολογητὰ (38), καὶ κληρονόμε, μαρτύρων ζηλωτὰ! Ὡ ληστὰ ῥήματι μικρῷ τὸν οὐρανὸν ὑπανόξας! Ὡ ληστὰ ξένην ἐπιφθὴν πρὸς ξένον θησαυρὸν μηχανησάμενε! Ὡ ληστὰ πάρεργον σταυροῦ τὸν οὐρανὸν ποιησάμενε! Ὡ ληστὰ νομιμοῦ ληστείας τοῖς ἀνθρώποις διδάσκαλε! Ὡ ληστὰ ληστείαν ἐπαινουμένην διδάξας! Ὡ ληστὰ διδάξας ἀνθρώπους, πῶς βασιλεῖα ληστεύεται! Ὡ ληστὰ ποθομένην τῷ κλεπτομένῳ κλοπὴν ὑφηγούμενε! Ὡ ληστὰ μεγάλους ληστείας μισθοὺς συγγραψάμενε! Ὡ ληστὰ μέγα δείξας τὸ τῆς ὁμολογίας γεώργιον! Ὡ ληστὰ βραδέως πιστεύσας, καὶ ταχέως ὁμολογήσας, ἔσχατος ἐλθὼν, καὶ πρῶτος στεφθεὶς! Ὡ ληστὰ δείξας πίστειws ὀξυτάτην ἐνέργειαν! Ὡ ληστὰ δείξας πίστειws ὠδῖνας, χρόνου εἰς τόκον μὴ δεομένας! Ὡ ληστὰ πικρὲ τοῦ Ἰούδα κατήγορε! Ὡ ληστὰ τῷ προδότῃ τῆς ἀγχόνης φανεῖς βαρύτερος! Ὡ ληστὰ ὁ τὴν τοῦ Ἰούδα προδοσίαν κατὰ τοῦ διαβόλου μιμησάμενε! Ὡ ληστὰ τῇ ἐκείνου τέχνῃ θαυμαστῶς κατ' ἐκείνου χρησάμενε! Ὡ ληστὰ δικαίως τὸν Χριστὸν ἀγοράσας, καὶ μάρτυρα τῆς κτήσεως τὸν σταυρὸν ἐπαγόμενε! Ὡ Πέτρου συστρατιῶτα, καὶ τῶν ἀποστόλων συμμύστα!

D 5. Διεδέξατο δὲ τὸν σταυρὸν ὁ τάφος, νεκροῦ πεῖραν οὐκ ἔχων. Ὡ τάφος ἀθανασίας χωρίον! Ὡ τάφος ἀναστάσεως ἐργαστήριον! Ὡ τάφος τῶν τάφων κατάλυσις! Ὡ τάφος ἐν ᾧ θάνατος τοῦ εἶναι θάνατος πάυεται! Ὡ τάφος ἐν ᾧ ζωὴ φύεται πέρας οὐκ ἔχουσα! Καλῶς ὁ τάφος καινός! Τοῦτο τῆς χάριτος βούλημα. Ἵνα γὰρ μὴ τῶν νεκρῶν τὸ πλῆθος ἀμβολὸν δείξῃ τὸν ἀναστάντα, καὶ πάλιν ὁ Ἰουδαῖος λάβῃ τῆς συκοφαντίας τὰς ὕλας, γυμνὸς ὁράται τῶν κειμένων ὁ τάφος, γλῶτταν Ἰουδαϊκὴν ἀφοπλίζων, μονονουχί τριαῦτα πρὸς τὸν Ἰουδαῖον ἀποφθεγγόμε-

(35) Ita mss. Editi vero, παραλόγῳ καταδικάζει τὸλμαν Ἰουδαίων παρνομίων. Mox Colbert. 1 et Reg. κρεμνᾷ. Editi, κρεμᾷ. Ibid. Colb. 1, 2, σταυρῷ, pro σεισμῷ.

(36) Sic mss. Editi vero, τοῖς γράμμασι, Κύριε...

βασιλεῖα σου. Ὡ Πέτρου συστρατιῶτα τῶν Ἰουδαίων κατήγορε. Ὡ ληστὰ, omissis quibusdam.

(37) Sic mss. Editi vero, περὶ τὸ ξύλον.

(38) Sic mss. Editi vero, ὁμολογητὰ. Ὡ ληστὰ παιδευτὰ.

νος· τί λέγεις, ὦ συκοφάντα; Νεκρὸν ἕτερον οὐχ ἄρ᾽ οὐκοῦν τῷ ἀνισταμένῳ προσκύνῃσιν! θεᾶσαι αὐτὸν ἐγηγερμένον, καὶ τὴν δεσποτείαν ἐπίγνωθι· ὃν νεκρὸν μοι παρέδωκας, ἀθάνατον ἀντιδίδωμι. Ἄλλ' οὐκ ἤρκεϊτο τοῦτοις (39) ὁ Ἰουδαῖος· ἐπισυνάπτει δὲ τῷ τάφῳ τὰς σφραγίδας. Ἀθλίε καὶ πανάθλιε, ὁ τοῦ θανάτου τὰς ὁδύνας λύων, τὰς σφραγίδας οὐ λύει; Ὁ σκυλεύων τὸν ἔδην, τὰ σήμαντρα φοβεῖται; Σφράγιζε τὸν τάφον, ἐπισημαίνου τὸν λίθον, στρατιώτας ἐπίστησον, πολιόρκει τὸ μνημεῖον (40). Μειζόν μου ποιεῖς τὸ κατόρθωμα, θεατὰς τῆς ἀναστάσεως εὐτρεπίζεις, μάρτυρας τῆς ἐγέρσεως φέρεις, κήρυκας τῶν ἐμῶν θαυμάτων τοὺς σοὺς ὑπηρέτας κατασκευάζεις.

β. Δεῦρο οὖν (41), ἀδελφοὶ μέινωμεν τὰς ὁδοὺς τοῦ τάφου. Ἰδωμεν τέως ὁωροφοροῦντα τὸν Ἰωσήφ, καὶ τὸν Νικόδημον συντρέχοντα, σινδόνι καθαρᾷ, καὶ ὀθονίοις, καὶ σουδαρίῳ περιειλίσσοντα τὸν τοῦ παντὸς Κύριον, σμύρναν τε καὶ ἀλόην, τὰ τῆς ἀφθαρσίας σύμβολα, προσκομίζοντας. Ἰδωμεν κυοφοροῦμένην τὴν ἀνάστασιν. Ἰωμεν γαστέρα τάφου τῆς ἀναστάσεως μητέρα. Μείνωμεν ἰδεῖν τὸν Χριστὸν τροπαίου οὐχον ἐκ τάφου συνεγειρόμενον (42) καὶ τὴν κατὰ θανάτου καὶ τυράννου νίκην ἀναδησάμενον. Τοίνυν παῖδοι παῖδῳ τῷ ἀνισταμένῳ Χριστῷ προσελθωμεν. Αὐτῷ γὰρ πρέπει πάντα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, τὸν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

(39) Sic mss. Editi vero, οὐκ ἄρκεϊ τοσούτους.

(40) Ita mss. Editi, τὰ μνήματα.

(41) In editis hæc, Δεῦρο οὖν .... τοῦ τάφου, infe-

A non Judæos ita compellat: Quid ais sycophanta? Mortuum alium non vides: resurgentem igitur adora: contemplare illum resuscitatum ejusque dominium agnosce: quem mihi mortuum tradideras, immortalem tibi reddo. Sed id minime Judæo satis fuit: addidit enim sepulcro signaculum. Miser, imo miserrime: qui mortis dolores solvit, annon solvet signacula? Qui infernum diripuit, an signacula reformidabit? Obsigna sepulcrum, signa lapidem, milites statue, sepulcrum obside. Præstantiorem a me gestam rem efficies: resurrectionis spectatores adornas, testes resurrectionis affers: miraculorum meorum præcones, ministros scilicet tuos, præparas.

B 6. Agite ergo, fratres, exspectemus sepulcri partus. Videamus Joseph dona ferentem. Nicodemumque ipsi concurrentem, sindone munda, pannis et sudario Dominum universi obvolventes, myrrham et aloem immortalitatis symbola afferentes. Aspicimus resurrectionem quasi uterum gestantem. Videamus sepulcri uterum resurrectionis matrem. Exspectemus visuri Dominum cum tropæo ex sepulcro resurgentem, et victoriam de sepulcro et de tyranno reportantem. Itaque læti ad lætum Christum resurgentem accedamus. Illum enim decet omnis gloria, honor, adoratio cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

rius posita sunt. In mss. vero hic habentur.

(42) Ita mss. Editi vero, συνεγειρόμενον. Τοίνυν παῖδοι, omissis quibusdam.

388 IN SEQUEM HOMILIAM ADMONITIO.

Hanc publicam fecit Holstenius, Athanasioque abjudicandam pulavit, nec injura: est enim ineptissimi hominis fetus, ut primo aspectu æstimabit eruditus lector: atque post Iconomachorum hæresim conscripta videtur ex iis quæ de imaginibus sub finem habentur. Quæ etiamsi ut arbitratus est Combesius p. 564, possent ante Iconoclastarum ætatem scripta fuisse, ægre tamen tempore Athanasii scripta concedantur.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΕΜΩΝ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Εἰς τοὺς ἁγίους Πατέρας καὶ προφήτας, καὶ εἰς τὴν πάνσεπτον Ἐκκλησίαν, καὶ εἰς τὸν λδ' ψαλμὸν ὁμιλία.

S. P. N. ATHANASII

In sanctos Patres et prophetas, et in admodum venerandam Ecclesiam, atque in psalmum xxxiv homilia.

1. Ἡ ποδηγοῦσα πίστις εἰς τὴν ὁδὸν τῆς θεογνωσίας, καὶ τὴν ἐνάρετον καὶ ἀκατάληπτον πολιτείαν, οὐ νεωτέραν ἔχει τὴν ἀρχὴν, καθὼς φασιν ἀνόμιμοι καὶ ἀλιτῆριοι Ἰουδαῖοι· ἀλλ' ἄνωθεν ἐκ τῶν ὁσίων καὶ εὐσεβῶν Πατέρων, λέγω δὲ τοῦ Ἀβελ, καὶ τοῦ Ἐνώχ, καὶ τοῦ Νῶε, καὶ τοῦ Ἀβραάμ, καὶ τῶν ἄλλων δὲ

(43) Holstenius vertit, irreprehensibile.

C 1. Fides quæ ducit ad viam cognitionis Dei, et ad probum incomprehensibileque (34) vitæ institutum, non recentis est initii, ut aiunt impii illi sce-
eratique Judæi: sed jam olim a sanctis piisque Patribus, Abel dico, Enoch, Noe, Abraham, aliisque omnibus justis viris orta est. Quod sane con-

κην· Ἀλεκτρυών σου τὴν μεγαλαυχίαν ἐλέγξει· ἐκεί-
 νος τῶν τοῦ δεσπότη λόγων συνήγορος ἔσται· ἑκαῖνός
 σοι τοῖς τῶν ῥημάτων κόμποις βοῶν ἀντιστήσεται.
 Ἦκολούθη τοῖς λόγοις τὰ πράγματα. Παιδίσκη φθέγ-
 γεται, καὶ ἡ κορυφή τῶν ἀποστόλων ταράττεται, καὶ
 Πέτρος ἐλέγχεται. Κόρη λαλεῖ, καὶ ἡ πέτρα χειμά-
 ζεται· κόρη ψιθυρίζει, καὶ Πέτρος ἀρνεῖται. Ἦλπιζε
 πείθειν τὴν κόρην ὁ Πέτρος ὁμνύων· ἀλλ' ὄρνις τοὺς
 ὄρκους οὐ δέχεται· ἐπιστομίζει ταῖς φωναῖς τὸν ἀρ-
 νούμενον. Ἀξίαν ἀποστολικὴν οὐκ αἰσχύνεται· τιμᾷ
 γὰρ τοῦ δεσπότη τὴν πρόβησιν· « Πρὶν ἀλέκτορα
 φωνῆσαι, τρεῖς ἀπαρνήσῃ με. » Εἴληφα, Πέτρε, τῆς
 κατηγορίας τὸ σύνθημα. Κἂν σιωπῆσαι μὴ θέλω, βοᾷ
 οὐκ ἰσχύω. Ὡ ῥημάτων κυμάτων τῷ Πέτρῳ φανέν-
 των! Ὅν ἠδέσθη τὰ κύματα, τοῦτον ἀλεκτρυὼν ἐστη-
 λίτευσεν. Ὅπου γὰρ ὁ δεσπότης προστάττων ἐστίν,
 ὑπηρετεῖ τοῖς ὁμοδόμοις ἡ θάλαττα. Ὅπου ὁ δεσπότης
 ἀντιπράττει, καὶ ἀλεκτρυόνες ὀπλίζονται. Πάντα γὰρ
 τοῖς τοῦ πεποιηκότος ἔπεται νεύμασιν. « Ἐὰν δέη
 με σὺν σοὶ ἀποθανεῖν, οὐ μὴ σε ἀπαρνήσομαι » καὶ
 πάλιν· « Οὐκ οἶδα τὸν ἄνθρωπον. » Βλέπε φόβου καὶ
 πόθου συμπεπλεγμένας φωνάς. Ἦγνόησας, ὦ Πέτρε,
 τὸν Κύριον; Οὐκοῦν καὶ ὁ Κύριος τὸν Πέτρον ἠγνόη-
 σεν; Ὡ φόβου πόθον νικήσαντος! Θεώρησον τὴν τοῦ
 Πέτρου δειλίαν, ἵνα μάθῃς, τίς ὁ τὴν παρόρησιν δω-
 ρούμενος. Ἐλεγχέσθω φύσις, ἵνα φανῇ ἡ χάρις· δει-
 κνύσθω τὸ πάθος, ἵνα φανῇ τῆς δυνάμεως ὁ χορηγός·
 αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος καὶ νῦν καὶ εἰς τοὺς
 αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

⁸¹ Matth. xxvi, 34. ⁸² Ibid. 72.

A verborum necessitas. Jactatiam tuam gallus coar-
 guet : ipse Domini verborum assertor erit : ille
 cantando verborum tuorum venditationi obsistet.
 Verba ejusmodi res ipsa consecuta est. Loquitur
 puella, et apostolorum coryphæus turbatur, Pe-
 trusque coarguitur. Puella loquitur, et petra tem-
 pestate movetur. Puella susurrat, et Petrus negat.
 Sperabat Petrus sibi juranti fidem habituram puel-
 lam ; sed avis juramenta non admittit : voce sua
 juranti os obturat ; apostolicam non veretur digni-
 tatem : veneratur quippe Domini prædicationem.
 « Priusquam gallus cantet, ter me negabis ⁸¹. »
 Accepi, o Petre, accusandi tempus conductum. Li-
 cet tacere nolim, clamare tamen non valeo. O ver-
 ba quæ quasi fluctus Petro visa sunt ! Quem flu-
 ctus veriti sunt, eum traduxit gallus. Nam ubi Do-
 minus imperat, ibi mare conservis famulatur. Ubi
 Dominus repugnat, ibi armantur ipsi galli. Omnia
 quippe opificis nutum sequuntur. « Etiam si oport-
 fuerit me mori tecum, non te negabo : » et post :
 « Non novi hominem ⁸². » Vide timoris amorisque
 complicatas voces. Non noras, Petre, Dominum ?
 An igitur et Dominus Petrum non novit ? O metum
 qui vincit amorem ! Considera mihi illam Petri for-
 midinem, ut ediscas, quisnam sit qui dat fiduciam.
 Arguatur natura, ut appareat gratia : exhibeatur
 infirmitas, ut appareat virtutis auctor, cui gloria
 et imperium et nunc et in sæcula sæculorum.
 Amen.

IN SERMONEM SEQUENTEM MONITUM.

385 Sermo in Parasceven antiquum est opus : nam in codicibus annorum plusquam octingentorum legitur. Minime tamen Athanasio ascribendus, stylus enim Athanasiano absimile plane est. Nam licet hoc opusculum aliquam præferat elegantiae speciem, at minime nativam : sed tropis, figuris, exclamationibus ad κακοζηλίαν usque redundantem. In nullis etiam Athanasii operum collectionibus manuscriptis locum habuit, quod sciamus. Quare inter spuria merito ablegatur.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΛΟΓΟΣ ΕΙΣ ΤΟ ΠΑΘΟΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ (20) ΤΗ ΑΓΙΑ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

S. P. N. ATHANASII

SERMO IN PASSIONEM DOMINI IN PARASCEVE.

1. Μέγα μὲν οὐρανὸς δημιουργήμα, καὶ τῆς ὁρωμέ-
 νης κτίσεως πρῶτον ὑπὸ τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ εἶναι καλού-
 μενον· μέγα δέ τι καὶ θαυμαστὸν τῶν ἀγγέλων ἡ
 φύσις, ἀοράτοις στεφανουμένη τοῖς κάλλεσιν. Ἀμι-
 λᾶται τοῖς εἰρημένοις καὶ ἥλιος, τὰς ἡμερινὰς τοῦ
 φωτὸς λαμπάδας περιβαλλόμενος, καὶ τὸν οὐράνιον

C 1. Magnum quidem opificium est cœlum, ac
 primum omnium quæ sub aspectum cadunt crea-
 turarum, a Deo vocatum ut esset. Magnum item
 quidpiam et admirandum est angelorum natura,
 ornamentis invisibilibus coronata. Cum his quæ
 diximus sol contendit, qui diurnis lucis facibus

(20) Sic mss. Editi vero simpliciter, εἰς τὴν ἀγίαν παρασκευήν, omissis reliquis.

cinctus, cœlestem concitat cursum. Mentem obstupescit terra, jussu Dei suspensa, ac grave hoc elementum aquis invecum. Quid de mari dixeris, ita explicato, arena cincto, ventis gubernato? Sed hæc omnia quidem pulchra, admodum pulchra sunt creatricis sapientiæ opificia; sed eorum pulchritudinem deturpavit homo, ac honoris allati exuberantia, honoratis pridem contumeliam irrogavit. Res enim creatas supra modum admiratione persecutus, iis quæ ante in honore erant, dedecus infudit. Sic invita creatura erroris mater fuit. Sed errabundam miseratus Dominus, crucem in medium attulit, hominibus cognitionis Dei, ipsis creaturis validius, instrumentum. Inefficax itaque cœlum fuit ad impietatem corrigendam. Adoratus sol pudore quidem affectus est, nec valuit tamen adoratores prohibere. Terra corpori quidem medicamenta profert, sed ægrotanti animæ opem ferre nequit. Mare huic malo curando impar deprehendebatur. Cæcus homo circuibat creaturam, et in quod palpitando incidebat, illud adorabat: Deumque non poterat invenire, utpote quem tota creaturarum turba Deum prædicans, ad unius Dei doctrinam deducere non valeret. Sed quod cœlum nequibat, hoc crux efficere potuit: quem sol non docuit, crux refulgens illuminavit: vile lignum plantatum, impietati deditum orbem ad pietatem excoluit. Lignum damnationis instrumentum, damnatis libertatem conciliavit. Invalida ad salutem hominum erat creatura: ingressa crux ut medicus apparuit. Quia enim mors ligno tanquam baculo olim usa, radicem humanam oppugnat, viamque ad sese insinuandam invenerat, transgressionem scilicet illam per cibum vetitum; aperta tunc morti via, consequebatur eam genus humanum, et qui participes erant naturæ (humanæ) hæredes iidem fuere supplicii. At Deus plastes ille figmenti misertus sui, lignum naturæ, oppositum scilicet ligno medicamentum, largitus est: passionemque induxit, passioni medelam: et mortem quæ tunc obtinebat, per aliam mortem a se armis instructam debellavit. Ac rursum liber homo, quibus rebus ad mortem fuit alligatus, iis immortalitatem invenit: quibus enim damnatus iisdem liberatus est.

386 2. O divinam vere sapientiam, cœlestemque machinam! Crux defixa fuit, et idolorum cultus eversus: crux excitata, et diabolica potestas damnata fuit: crux defixa fuit, et Judæorum superbia in ruinam versa est; ut ediscas non simpliciter lignum tot miraculorum esse causam, sed eum qui ligno ad victoriam est usus. Non enim per se passio est salutaris, sed ille salutaris est qui per passionem salutem voluit dispensare. Tibi quidem mors sit a morte redemptio, sed rerum naturam

A δρόμον ἐλαύνων. Ἐκπλήττει τὴν διάνοιαν ἡ γῆ, κρεμαμένη προστάγματι, καὶ τὸ βαρὺ στοιχεῖον τοῖς ὕδασιν ἐποχοῦμενον. Τί δ' ἂν τις εἴποι, θάλατταν ἠπλωμένην ὄρων, καὶ ψάμμω (21) μὲν δεδεμένην, πνεύμασι δὲ κυβερνωμένην; Ἀλλὰ πάντα μὲν καλὰ καὶ λίαν καλὰ, καὶ τῆς τοῦ δημιουργοῦ σοφίας τεχνάσματα· ἥσχυνε δὲ τούτων τὸ κάλλος ὁ ἄνθρωπος τῇ τῆς τιμῆς ὑπερβολῇ, τοῖς τιμωμένοις τὴν ὕδριν γεννήσας. Θαῦμα γὰρ τῇ κτίσει προσενέγκας ὑπερβαῖνον τὰ μέτρα τῆς κτίσεως, ἀδοξίαν τοῖς τιμωμένοις κατέχεεν. Οὕτω πλάνης μήτηρ ἡ κτίσις ἄκουσα γέγονεν. Ἀλλ' ὥκτειρε τὴν πλανωμένην ὁ Θεός, καὶ φέρει σταυρὸν ἐν μέσῳ, θεογνωσίας ἀνθρώποις ὀργανον, τῆς κτίσεως δυνατώτερον. Ἀπρακτος γοῦν ὁ οὐρανὸς πρὸς ἀσεθείας (22) γέγονε διόρθωσιν. Καὶ ἥλιος μὲν ἥσχύνητο προσκυνούμενος, κωλύειν δὲ τοὺς προσκυνοῦντας οὐκ ἴσχυσε. Γῆ, τὰ τοῦ σώματος φάρμακα βρύουσα, τῇ ψυχῇ νοσοῦσῃ βοηθεῖν οὐκ ἠδύνατο. Θάλασσα περιττὴ πρὸς τὸ πάθος ἠλέγχετο. Καὶ ἄνθρωπος τυφλώτων περιῆγε τὴν κτίσιν, καὶ τὸ προσπίπτον ψηλαφῶν προσεκύνει. Θεὸν εὑρεῖν οὐ δύναμενος· ὃν ὁ τῆς κτίσεως ὅλης δῆμος κηρύττων πρὸς τὴν ἐνὸς Θεοῦ διδασκαλίαν προσάγειν οὐκ ἐξήρχεσεν. Ἀλλ' ὁ μὴ πεποίηκεν ὁ οὐρανὸς, τοῦτο ἴσχυσεν ὁ σταυρός· καὶ ὃν ἥλιος οὐκ ἐδίδαξε, σταυρὸς ἀναλάμψας ἐφωταγώγησε· καὶ ξύλον εὐτελὲς φυτευθὲν οἰκουμένην ἀσεβοῦσαν πρὸς εὐσέθειαν ἐγεώργησε. Ξύλον καταδίκης ὄργανον τοῖς καταδίκαις ἐλευθερίαν ἐκαρποφόρησιν. Ἠτόνησε (23) πρὸς σωτηρίαν ἀνθρώπων ἡ κτίσις, καὶ σταυρὸς εἰσελθὼν ἱατρὸς ἀνεδείχθη. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ θάνατος, ξύλῳ τὸ πάλαι βακτηρίῳ χρησάμενος, τὴν τῶν ἀνθρώπων ῥίζαν ἐπολιόρκησεν, ὁδὸν εὐρὴν εἰς παρελθούσιν τὴν ἐν βρώσει παράβασιν· τότε, παρανοήθεισας οὕτω τῆς ὁδοῦ τῷ θανάτῳ τὰ γένη συνήπτετο (24), καὶ οἱ κοινωνοὶ τῆς φύσεως ἐγίνοντο κληρονόμοι κολάσεως. Οἰκτείρας τοὺς πλάσθέντας ὁ πλάστης, ξύλον ἀντιφάρμακον ξύλου τῇ φύσει χαρίζεται, καὶ πάθος οἰκονομίας εἰσήνεγκε πάθους ἀλεξιφάρμακον καὶ θανάτῳ κρατοῦντι θάνατον ἀνθοπλίσας κατηγωνίστατο· καὶ πάλιν ἐλεύθερος ὁ ἄνθρωπος, οἷς ἐδέθη πρὸς θάνατον, τούτοις τὴν ἀθανασίαν (25) εὐράμενος· δι' ὧν γὰρ κατεκρίνετο, διὰ τούτων ἐλύετο.

2. Ὡς θείας ἀληθῶς σοφίας, καὶ μηχανῆς οὐρανοῦ! Σταυρὸς ἐπήγνυτο, καὶ εἰδωλολατρεία κατεστρέφετο· σταυρὸς ἐγείρετο, καὶ διαβολικὴ δυναστεία κατεδικάζετο· σταυρὸς ἐπήγνυτο, καὶ Ἰουδαίων ὁ τύφος πρὸς πτώσιν μετίστατο· ἵνα μάθῃς, ὅτι μὴ ξύλον ἀπλῶς τῶν τοσούτων θαυμάτων παραίτιον, ἀλλ' ὁ τῷ ξύλῳ πρὸς τὴν νίκην χρησάμενος. Οὐ γὰρ καθ' ἑαυτὸ τὸ πάθος σωτήριον, ἀλλ' ὁ διὰ πάθους οἰκονομεῖν τὴν σωτηρίαν βουλόμενος. Σοὶ μὲν γὰρ γίνεται θανάτου λύσις ὁ ἰθάνατος, ἀλλ' ἡμεῖς τῶν πραγμάτων τὴν

(21) Ita mss. Editi vero, ψάμμοις ἐνδε....

(22) Ita Colb. 2. recte. Editi vero, εὐσεθείας.

(23) Ita duo Colbertini. In editis, ἡτόνησε· deest.

(24) Ita Colb. 2, Colb. 1, συνείπετο. Editi, συνήπτετο. Paulo post, Colb. 2. κοινωνοὶ τῆς κολάσεως.

Mox contextum ante in multis vitiatum ex mss. restituiimus. Infra Colbert. 2, pro ἀλεξιφάρμακον, habet ἀλεξιτήριον.

(25) Ita mss. Editi vero, ἀκαθαρσίαν.

φύσιν ὁ τῇ φύσει τοὺς ὅρους πηξάμενος. Σταυρὸς, καὶ πάθος, καὶ λόγχη, καὶ ἥλοι, καὶ θάνατος, ταῦτα ζωῆς ἀθανάτου (26) γίνεται σπάργαν· τοῦτοις ὁ δεύτερος ἄνθρωπος εἰς ζωὴν ἀπετέχθη. Οἷς ὁ πρῶτος Ἀδὰμ κατεκρίθη, τοῦτοις ὁ δεύτερος Ἀδὰμ ἐλευθερώθη· ὑπ' ὧν ἡ ἀρχὴ τῶν ἀνθρώπων κατέπεσεν, ὑπὸ τούτων ἡ ἀπαρχὴ τῶν ἀνθρώπων ἀνυψοῦται. Σήμερον ὁ δεσπότης καὶ Κύριος κατάκριτος ἀγεται, καὶ ἐκ δικαστηρίου πρὸς δικαστήριον παραπέμπεται· καὶ Καϊάφας ἀποφαίνεται, καὶ Πιλάτος τὴν ψῆφον διαδέχεται. Καὶ οὐ παραιτεῖται τὴν κρίσιν ὁ Χριστὸς, ἵνα λύσῃ τὴν τοῦ κόσμου κατάκρισιν.

3. Ὡ παραδόξων θαυμάτων! δέχεται τὴν τοῦ θανάτου ψῆφον ὁ Χριστὸς, καὶ εὐθὺς ὁ Βαραββᾶς ἀπολύεται. Ἐκ προσιμίων ὁ σταυρὸς τοῖς καταδίκαις ἐλευθερίαν χαρίζεται. Μὴ γὰρ μοι πρὸς τὴν τῶν Ἰουδαίων πονηρίαν (27) ἀπίδης, μήθ' ὅτι τὸν εὐεργέτην καταδικάζοντες προτιμῶσι τὸν μαιφόνον. ἀλλ' ὅτι ἡ τῆς καταδίκης ἀρχὴ, τῆς τῶν καταδίκων ἐλευθερίας ὑπῆρχεν ἀρχή· ὅτι ὁ τὴν τῶν καταδίκων δίκην (28) δεξάμενος δικαίως ζώντων ὁμοῦ καὶ νεκρῶν κριτὴς ἀναφαίνεται· « Καθότι ἔστησεν ἡμέραν ἐν ᾗ μέλλει κρίνειν ὁ Θεὸς τὴν οἰκουμένην ἐν δικαιοσύνῃ ἐν ἀνδρὶ ᾧ ὥρισεν ὁ Θεός, πίστιν παρασχὼν πᾶσιν, ἀναστήσας αὐτὸν ἐκ νεκρῶν. » Οἱ μὲν οὖν Ἰουδαῖοι, τοὺς ἄλλους τοῦ θανάτου τρόπους παρέντες (29), ἐπὶ τὸν σταυρὸν ὥρμησαν, τιμωρίας ὁμοῦ καὶ ἀτιμίας ἐπινοήσαντες ὄργανον· καὶ τὴν τοῦ νόμου κατάραν τῷ διὰ ξύλου θανάτῳ προσάπτουσιν, ἐπιφορτίζουσιν ἡγούμενοι τοῦ θανάτου τὸ βάρος. Ἦγνόουν δὲ ἄρα τὸν σταυρὸν νίκης (30) ἐντίμου κατασκευάζοντες σύμβολον. Καὶ οὐδὲ μέχρι τούτων ἀρκοῦμενοι, κοινωνοὺς τοῦ θανάτου καὶ ληστὰς γενέσθαι βιάζονται, ἵνα ἡ τοῦ θανάτου κοινωνία τῆς τελευτῆς γένηται (31) ἀδοξία. Ἦγνόουν δὲ ἄρα ληστὴν τῷ Χριστῷ συσταυρώσαντες, κήρυκα τῆς τοῦ ἐσταυρωμένου βασιλείας χειροτονοῦντες. « Μνήσθητί μου, Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. » Ὡς ληστῆς ἐσταυρώθης (32), καὶ εὐαγγελιστῆς ἀνεδείχθης; Ὡς βασιλεὺς τιμᾶς ὃν ἀτιμάζουσιν ἐτάχθης; « Μνήσθητί μου, Κύριε, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. » Τί ἔφη, ὦ ληστὰ, ἀγνοεῖς ἃ πάσχεις; Ἐπελάθου τῶν ἡλῶν; οὐκ ἡσθάνου τῶν ὀδυνῶν; Ὡς ἐν ἱερῷ προσευχόμενος, οὐχ ὡς ἐν ξύλῳ (33) κρεμάμενος, οὕτως ἱκετεύεις; Εἶδον, φησὶ, Θεὸν ἀληθινόν, καὶ ἱκετεύειν τοῦτον ἐπόθησα. Ἐγὼν ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τὴν ἀξίαν. Εἶδον καταδίκην τὴν βασιλείαν κηρύττουσαν. Εἶδον ἐν τῇ κατηγορίᾳ διαδόχου χάριν ἀστράπτουσαν. Εἰ γὰρ σταυρούμενος βασιλεύει, τίς ἂν εἴη στεφόμενος (34); Γνωρίζει τὴν βασιλείαν ἡ κτίσις. Ἡλῖος σταυρούμενον ὄρᾳ, καὶ

A commutavit qui naturæ terminos defixit. Crux, passio, lancea, clavi, et mors; hæc inquam, immortalis vitæ fiunt incunabula: his secundus homo ad vitam progenitus est. Quibus primus Adam condemnatus est, iisdem secundus Adam liberatus: per quæ initium hominum decedit, per ea primitiæ hominum exaltatæ sunt. Hodie herus ac Dominus noster reus agitur, et ex tribunali ad tribunal ducitur: Caiphas profert sententiam, Pilatus iudicii calculum excipit. Nec recusat iudicium Christus ut mundi condemnationem aboleat.

3 O stupenda miracula! mortis damnationem Christus accipit, et mox Barabbas solvitur. In ipso statim exordio crux damnatis largitur libertatem. Ne mihi namque Judæorum malitiam respice: nec quod benefactorem condemnent, homicidamque illi anteponant; sed potius animadvertite condemnationis initium, damnatorum liberationis initium fuisse. Quoniam qui reorum damnationem in se suscepit, jure vivorum simul et mortuorum iudex declaratur: « Eo quod statuit diem, in quo judicaturus est Deus orbem in justitia, in viro in quo statuit Deus, fidem præbens omnibus, suscitans eum a mortuis ⁸³. » Judæi porro omissis aliis mortis generibus, crucem elegerunt, una supplicii, ac decoris instrumento excogitato: et maledictum legis, morti per lignum illatæ conjungunt, rati se ita gravitatem mortis augere. Ignorabant porro se crucem in gloriosum victoriæ symbolum adornare: neque his contenti, mortis ejus consortes etiam latrones esse compellunt, ut mortis consortium, exitui ejus dedecori esse. Ignorabant porro se cum Christo latronem crucifigentes, præconem regni illius qui crucifigebatur constituere: « Memento mei, Domine, dum veneris in regnum tuum ⁸⁴. » Tanquam latro cruci affixus es, et evangelistæ munus exhibes? Ut regem honoras eum, quem ut in-honorares constitutus fueras? « Memento mei, Domine, dum veneris in regnum tuum. » Quis ais, o latro? Ignoras quæ tute pateris? Oblitus est clavorum et non sentis cruciatus? Itane supplicas, ac si in templo orares, nec in ligno penderes? Vidi, inquit, verum Deum, et supplicare desideravi. Ex inscriptione dignitatem agnovi. Vidi condemnationem regnum ipsius annuntiantem. Vidi in accusatione diadematis gratiam resurgentem. Nam si dum crucifigitur regnat, quis erit cum coronabitur? Regnum ejus creaturæ manifestant. Sol videt crucifixum, nec lucere audet: lucem adimit crucifi-

⁸³ Act. xviii, 31. ⁸⁴ Luc. xxiii, 42.

(26) Sic mss. Editi vero, ζωῆς καὶ θανάτου.

(27) Ita mss. Editi vero, σωτηρίαν, male.

(28) Ita mss. Editi vero sic, δίκην ἀδίκως δεξάμενος, ὅτι καὶ ὡς ζ... ἀναφέρεται.

(29) Reg. παρέντες. Colbert. 2, παρενθέντες.

(30) Sic mss. omnes. Editi vero, νίκους. Mox unus habet κατασκευάζοντες τρόπαιον.

(31) Duo manuscripti, γένηται τῆς ταφῆς ἀδοξία.

Editi, τῆς τελευτῆς γένηται ἀδοξία.

(32) Ἐσταυρώθης... ἀνεδείχθης... τιμᾶ... ἐτάχθης. Sic duo, quorum tamen alter habet ἀτιμάσας ἐδιδάχθης.

(33) Sic mss. Editi vero, ἐπὶ ξύλου. Ibid mss. ut in textu. Editi vero, Εἶδον, φησὶ, ναὸν ἀληθινόν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἱκετεύειν.

(34) Sic mss. Editi vero, στεφανούμενος.

gentibus. ut pro Domino pugnet : inexpectata nocte Judæorum damnat iniquitatem. Concussa terra turbatur; ac motu suo præcipitat eos qui Dominum suspenderent. Quo pacto non crederem? Contumeliis affectum illum esse regem clamat ipse titulus. Creaturæ testificantur. Quæ in litteris lego, ea ipsa rebus comprobari video. « Memento mei, Domine, dum veneris in regnum tuum. »

387 4. O latro acerbe Judæorum accusator! O latro justitiæ advocate! O latro regni mercator! O latro paradisi custos! O latro Adamo circa creaturas longe firmior! O latro proavo circa paradisum constantior! Manu ille importune ad lignum extensa, mortem invexit in mundum: tu opportune explicatis in cruce manibus perditum recuperasti paradisum. O latro, qui amissam aitam hæreditatem, uno felici casu recuperasti! O latro qui primus regni confessionem adeptus es! O latro regni confessor et hæres martyrum imitator! O latro, qui pusillo verbo cælum aperuisti! O latro qui mirum incantamentum ad mirum thesaurum comparandum adhibuisti! O latro qui cælum velut crucis appendix effecisti! O latro legitimi latrocinii hominibus doctor! O latro qui laudabile doces latrocinium! O latro qui homines docuisti quo pacto regnum furto abriperent! O latro furti doctor, maxime grati illi a quo res aufertur! O latro qui magnam furti mercedem conscripsisti? O latro qui magnum confessionis fructum ostendisti! O latro qui tarde credidisti, et cito confessus es: postremus venisti et primus es coronatus! O latro qui celerissimam fidei efficaciam exhibuisti! O latro qui fidei partum edocuisti, qui tempore minime eget ad festum edendum! O latro acerbe Judæ accusator! O latro qui proditori ipso laqueo gravior visus es! O latro qui Judæ proditionem contra diabolum imitatus es! O latro qui mire ejus arte usus es contra illum! O latro qui juste Christum emisti, et testem possessionis crucem adduxisti! O Petri commilito et apostolorum symmysta.

5. Crucem porro excepit sepulcrum, expers hactenus sepulturæ. O sepulcrum immortalitatis locus! O sepulcrum resurrectionis officina! O sepulcrum sepulcrorum destructio! O sepulcrum in quo mors, mors esse desinit! O sepulcrum in quo oritur vita quæ termino caret! Probe, sepulcrum novum: nempe fuit hoc divinæ gratiæ consilium. Siquidem ne cadaverum multitudo dubium redderet resurgentem, neve Judæus hinc calumniæ occasionem arriperet, vacuum cadaveribus sepulcrum conspicitur, quod Judaicam linguam coerceat, ac tantum

A φαίνειν οὐ τολμᾷ ἄρπαζει τῶν σταυρούντων τὸ φῶς, ὑπὲρ Δεσπότης μαχόμενος· νυκτὶ παραλόγῳ (35) καταδικάζει Ἰουδαίων παρνομίαν. Ἡ γῆ σαλευομένη ταραττεται, καὶ κρεμνᾷ σεισμῷ τοὺς ἐπὶ σταυροῦ τὸν Δεσπότην κρεμάσαντας. Πῶς μὴ πεισθῶ; Βασιλεῖα τὸν ὑβριζόμενον ὁ τίτλος βοᾷ. Ἡ στίσις μαρτύρεται. Ἄπερ ἀναγινώσκω τοῖς γράμμασιν, ἐπιγινώσκω τοῖς πράγμασι (36). « Κύριε, μνήσθητί μου, ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ βασιλείᾳ σου. »

B 4. Ὡ ληστὰ πικρὲ τῶν Ἰουδαίων κατήγορε! Ὡ ληστὰ δικαιοσύνης συνήγορε! Ὡ ληστὰ βασιλείας ἔμπορε! Ὡ ληστὰ παραδείσου φύλαξ! Ὡ ληστὰ τοῦ Ἀδὰμ περὶ τὴν κτίσιν βεβαιότερε! Ὡ ληστὰ τοῦ προγόνου περὶ τὸν παράδεισον ἀσφαλέστερε! Ἐκεῖνος, ἀκαίρως ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἐπὶ τὸ ξύλον (37), θάνατον εἰς τὸν κόσμον εἰσήγαγε· σὺ δὲ, εὐκαίρως ἐπὶ τὸν σταυρὸν τὰς χεῖρας ἀπλώσας, τὸν ἀπολόμενον ἀνεκτήσω παράδεισον. Ὡ ληστὰ τὸν προγονικὸν κληρὸν ἀπολόμενον διὰ μιᾶς εὐτυχίας ἀνακτησάμενε! Ὡ ληστὰ πρῶτος βασιλείας ὁμολογίαν καρπώσάμενε! Ὡ ληστὰ βασιλείας ὁμολογητὰ (38), καὶ κληρονόμε, μαρτύρων ζηλωτὰ! Ὡ ληστὰ ῥήματι μικρῷ τὸν οὐρανὸν ὑπανόξας! Ὡ ληστὰ ξένην ἐπιφθὴν πρὸς ξένον θησαυρὸν μηχανησάμενε! Ὡ ληστὰ πάρεργον σταυροῦ τὸν οὐρανὸν ποιησάμενε! Ὡ ληστὰ νομιμοῦ ληστείας τοῖς ἀνθρώποις διδάσκαλε! Ὡ ληστὰ ληστείαν ἐπαινουμένην διδάξας! Ὡ ληστὰ διδάξας ἀνθρώπους, πῶς βασιλεῖα ληστεύεται! Ὡ ληστὰ ποθομένην τῷ κλεπτομένῳ κλοπὴν ὑφηγούμενε! Ὡ ληστὰ μεγάλους ληστείας μισθοὺς συγγραψάμενε! Ὡ ληστὰ μέγα δείξας τὸ τῆς ὁμολογίας γεώργιον! Ὡ ληστὰ βραδέως πιστεύσας, καὶ ταχέως ὁμολογήσας, ἔσχατος ἐλθὼν, καὶ πρῶτος στεφθεὶς! Ὡ ληστὰ δείξας πίστειws ὀξυτάτην ἐνέργειαν! Ὡ ληστὰ δείξας πίστειws ὠδῖνας, χρόνου εἰς τόκον μὴ δεομένας! Ὡ ληστὰ πικρὲ τοῦ Ἰούδα κατήγορε! Ὡ ληστὰ τῷ προδότῃ τῆς ἀγχόνῃς φανεῖς βαρύτερος! Ὡ ληστὰ ὁ τὴν τοῦ Ἰούδα προδοσίαν κατὰ τοῦ διαβόλου μιμησάμενε! Ὡ ληστὰ τῇ ἐκείνου τέχνῃ θαυμαστῶς κατ' ἐκείνου χρησάμενε! Ὡ ληστὰ δικαίως τὸν Χριστὸν ἀγοράσας, καὶ μάρτυρα τῆς κτήσεως τὸν σταυρὸν ἐπαγόμενε! Ὡ Πέτρου συστρατιῶτα, καὶ τῶν ἀποστόλων συμμύστα!

D 5. Διεδέξατο δὲ τὸν σταυρὸν ὁ τάφος, νεκροῦ πεῖραν οὐκ ἔχων. Ὡ τάφος ἀθανασίας χωρίον! Ὡ τάφος ἀναστάσεως ἐργαστήριον! Ὡ τάφος τῶν τάφων κατάλυσις! Ὡ τάφος ἐν ᾧ θάνατος τοῦ εἶναι θάνατος πάυεται! Ὡ τάφος ἐν ᾧ ζωὴ φύεται πέρας οὐκ ἔχουσα! Καλῶς ὁ τάφος καινός! Τοῦτο τῆς χάριτος βούλημα. Ἵνα γὰρ μὴ τῶν νεκρῶν τὸ πλῆθος ἀμβολὸν δείξῃ τὸν ἀναστάντα, καὶ πάλιν ὁ Ἰουδαῖος λάβῃ τῆς συκοφαντίας τὰς ὕλας, γυμνὸς ὁράται τῶν κειμένων ὁ τάφος, γλῶτταν Ἰουδαϊκὴν ἀφοπλίζων, μονονουχί τριαῦτα πρὸς τὸν Ἰουδαῖον ἀποφθεγγόμε-

(35) Ita mss. Editi vero, παραλόγῳ καταδικάζει τὸλμαν Ἰουδαίων παρνομίων. Mox Colbert. 1 et Reg. κρεμνᾷ. Editi, κρεμᾷ. Ibid. Colb. 1, 2, σταυρῷ, pro σεισμῷ.

(36) Sic mss. Editi vero, τοῖς γράμμασι, Κύριε...

βασιλεῖα σου. Ὡ Πέτρου συστρατιῶτα τῶν Ἰουδαίων κατήγορε. Ὡ ληστὰ, omissis quibusdam.

(37) Sic mss. Editi vero, περὶ τὸ ξύλον.

(38) Sic mss. Editi vero, ὁμολογητὰ. Ὡ ληστὰ παιδευτὰ.

νος· τί λέγεις, ὦ συκοφάντα; Νεκρὸν ἕτερον οὐχ ἄρα· οὐκοῦν τῷ ἀνισταμένῳ προσκύνησον! θεᾶσαι αὐτὸν ἐγηγερμένον, καὶ τὴν δεσποτείαν ἐπίγνωθι· ὃν νεκρὸν μοι παρέδωκας, ἀθάνατον ἀντιδίδωμι. Ἄλλ' οὐκ ἤρκεϊτο τοῦτοις (39) ὁ Ἰουδαῖος· ἐπισυνάπτει δὲ τῷ τάφῳ τὰς σφραγίδας. Ἀθλίε καὶ πανάθλιε, ὁ τοῦ θανάτου τὰς ὁδύνας λύων, τὰς σφραγίδας οὐ λύει; Ὁ σκυλεύων τὸν ἔδην, τὰ σήμαντρα φοβεῖται; Σφράγιζε τὸν τάφον, ἐπισημαίνου τὸν λίθον, στρατιώτας ἐπίστησον, πολιόρκει τὸ μνημεῖον (40). Μειζόν μου ποιεῖς τὸ κατόρθωμα, θεατὰς τῆς ἀναστάσεως εὐτρεπίζεις, μάρτυρας τῆς ἐγέρσεως φέρεις, κήρυκας τῶν ἐμῶν θαυμάτων τοὺς σοὺς ὑπηρέτας κατασκευάζεις.

β. Δεῦρο οὖν (41), ἀδελφοὶ μέινωμεν τὰς ὁδοὺς τοῦ τάφου. Ἰδωμεν τέως ὁωροφοροῦντα τὸν Ἰωσήφ, καὶ τὸν Νικόδημον συντρέχοντα, σινδόνι καθαρᾷ, καὶ ὀθονίοις, καὶ σουδαρίῳ περιειλίσσοντα τὸν τοῦ παντὸς Κύριον, σμύρναν τε καὶ ἀλόην, τὰ τῆς ἀφθαρσίας σύμβολα, προσκομίζοντας. Ἰδωμεν κυροφουμένην τὴν ἀνάστασιν. Ἰωμεν γαστέρα τάφου τῆς ἀναστάσεως μητέρα. Μείνωμεν ἰδεῖν τὸν Χριστὸν τροπαίου οὐχον ἐκ τάφου συνεγειρόμενον (42) καὶ τὴν κατὰ θανάτου καὶ τυράννου νίκην ἀναδησάμενον. Τοῖνον φαιδροὶ φαιδρῷ τῷ ἀνισταμένῳ Χριστῷ προσελθωμεν. Αὐτῷ γὰρ πρέπει πάντα δόξα, τιμὴ καὶ προσκύνησις, τὸν τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

(39) Sic mss. Editi vero, οὐκ ἄρκεϊ τούτους.

(40) Ita mss. Editi, τὰ μνήματα.

(41) In editis hæc, Δεῦρο οὖν .... τοῦ τάφου, infe-

A non Judæos ita compellat: Quid ais sycophanta? Mortuum alium non vides: resurgentem igitur adora: contemplare illum resuscitatum ejusque dominium agnosce: quem mihi mortuum tradideras, immortalem tibi reddo. Sed id minime Judæo satis fuit: addidit enim sepulcro signaculum. Miser, imo miserrime: qui mortis dolores solvit, annon solvet signacula? Qui infernum diripuit, an signacula reformidabit? Obsigna sepulcrum, signa lapidem, milites statue, sepulcrum obside. Præstantiorem a me gestam rem efficies: resurrectionis spectatores adornas, testes resurrectionis affers: miraculorum meorum præcones, ministros scilicet tuos, præparas.

B 6. Agite ergo, fratres, exspectemus sepulcri partus. Videamus Joseph dona ferentem. Nicodemumque ipsi concurrentem, sindone munda, pannis et sudario Dominum universi obvolventes, myrrham et aloen immortalitatis symbola afferentes. Aspicimus resurrectionem quasi uterum gestantem. Videamus sepulcri uterum resurrectionis matrem. Exspectemus visuri Dominum cum tropæo ex sepulcro resurgentem, et victoriam de sepulcro et de tyranno reportantem. Itaque læti ad lætum Christum resurgentem accedamus. Illum enim decet omnis gloria, honor, adoratio cum Patre et Spiritu sancto in sæcula sæculorum. Amen.

rius posita sunt. In mss. vero hic habentur.

(42) Ita mss. Editi vero, συνεγειρόμενον. Τοῖνον φαιδροί, omissis quibusdam.

388 IN SEQUEM HOMILIAM ADMONITIO.

Hanc publicam fecit Holstenius, Athanasioque abjudicandam pulavit, nec injura: est enim ineptissimi hominis fetus, ut primo aspectu æstimabit eruditus lector: atque post Iconomachorum hæresim conscripta videtur ex iis quæ de imaginibus sub finem habentur. Quæ etiamsi ut arbitratus est Combesius p. 564, possent ante Iconoclastarum ætatem scripta fuisse, ægre tamen tempore Athanasii scripta concedantur.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΕΜΩΝ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

Εἰς τοὺς ἁγίους Πατέρας καὶ προφήτας, καὶ εἰς τὴν πάνσεπτον Ἐκκλησίαν, καὶ εἰς τὸν λδ' ψαλμὸν ὁμιλία.

S. P. N. ATHANASII

In sanctos Patres et prophetas, et in admodum venerandam Ecclesiam, atque in psalmum xxxiv homilia.

1. Ἡ ποδηγοῦσα πίστις εἰς τὴν ὁδὸν τῆς θεογνωσίας, καὶ τὴν ἐνάρετον καὶ ἀκατάληπτον πολιτείαν, οὐ νεωτέραν ἔχει τὴν ἀρχὴν, καθὼς φασιν ἀνόμιμοι καὶ ἀλιτήριοι Ἰουδαῖοι· ἀλλ' ἄνωθεν ἐκ τῶν ὁσίων καὶ εὐσεβῶν Πατέρων, λέγω δὲ τοῦ Ἀβελ, καὶ τοῦ Ἐνώχ, καὶ τοῦ Νῶε, καὶ τοῦ Ἀβραάμ, καὶ τῶν ἄλλων δὲ

(43) Holstenius vertit, irreprehensibile.

C 1. Fides quæ ducit ad viam cognitionis Dei, et ad probum incomprehensibileque (34) vitæ institutum, non recentis est initii, ut aiunt impii illi sce-
eratique Judæi: sed jam olim a sanctis piisque Patribus, Abel dico, Enoch, Noe, Abraham, aliisque omnibus justis viris orta est. Quod sane con-